

A tartalomról:

Kenyér és kultúra. — Legyen béke! — Tunkeler: Filozófusok a kapufánál. — Hameiri beszél Matosovskyról. — Tisbi Illés: Egy Pestre tévedt tiszta gyermekhez (vers). — Salom Asch: Két amerikai zsidó. — Tabán Gyula: Az apám és én (vers). — Vladimir Jabotinsky: Mysterium. — Komlós Aladár: Bábelnek folyói mellett (vers). — Avigdor Hameiri: A fogságban. — Gerő Ödön: A zsidó gimnázium palotája. — Somlyó Zoltán: Aki az Egekbe nőtt... (vers). — Patai Edit: Hudzsa. — Esriel Carlebach: Egy elmaradt népi ünnep. — J. Gal-Ezer: Yichje a tejes és két felesége. — Zsidó humor. — F. Fürth Margit: Az anya szíve. — Új könyvek. — Van-e zsidó művészet? Patai József előadása az OMIKE Műbarátok Körében. — Erdélyi hírek. — Tollhegyről. — Krónika és Szemle. — Huszonhárom illusztráció és két műmelléklet.

ULT ÉS JÖVŐ

**ZSIDÓ IRODALMI MŰVÉSZETI TÁR-
SADALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT
SZERKESZTI ÉS KIADJA**

DR. PATAI JÓZSEF

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST - WIEN - BERLIN

MULT ÉS JÖVŐ SZERKESZTŐSÉGE ÉS KIADÓHIVATALA
BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

Felelős szerkesztő és kiadó:
DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik
 minden hó elején

Telefonszám:
 199-55

Kiadóhivatali igazgató:
VIRÁG GYULA

Előfizetési díj egész évre: 24 Pengő, Romániában 900 Lei, Csehszlovákiában 160 Kc, Jugoszláviában 350 Dinár,
 Ausztriában 32 Schilling, Németországban 20 Mark, Amerikában 5 Dollár.

HELYREIGAZÍTÁS!

E helyen 1928. január 1. óta egy hirdetésem jelent meg, amely helyreigazításra szorult. Azt hirdettem, hogy egyedül én tisztítok klórmész nélkül lágyított (eső) vízben. Akkor így is volt.

Klórmész nélkül lágyított (eső) vízben tisztít Szabó Rezső úr tisztelt barátom tulajdonát képező Duna Gőzmosógyár 1929. május 1. óta, ezt követőleg pedig a Szelezky András úr gőzmosó üzeme is.

E hirdetésben olyan főközlettem címét is közöltem, amely három évvel ezelőtt megszűnt. Ebből látható, hogy a lapsus nem rosszhiszeműség következménye.

Tudomást szerezvén róla, ezennel minden felhívás nélkül rektifikálom és kérem e nevezett cégek elnézését,

«KIRÁLY» GŐZMOSÓDA
FESTŐ ÉS VEGYTISZTÍTÓ
WEISZ ANDOR
BUDAPEST

IV., Magyar-utca 3. — Tel.: Aut. 851-29
 VII., Király-utca 15. — Telefon: J. 313-35
 V., Bálvány-utca 23. — Tel.: Aut. 243-85
 VII., Dohány-utca 20. — Telefon: J. 313-35
 V., Váci-út 170. — Telefon: 931-29

HOFFMANN

KÉPKERETGYÁR
BUDAPEST

IV., KÁROLY-KÖRÚT 28.
 IV., GERLÓCZY-UTCA 5.

TELEFON:
 892-39.
 893-05.

Ha jól és olcsón akar étkezni, úgy keresse fel a

Elsőrendű konyha
 Menü rendszer

HOLLÄNDER - FÉLE ORTH. כשר
KIFŐZÉST

VII., Rombach-utca 12. I. em. 3

Előfizetők előnyös árkedvezményben részesülnek *

Vidéki kereskedők találkozó helye

Családok részére, vagy bárkinek kosztot kívánatra házhoz is küld

Szülők figyelmébe!

Urigyermekek Németnyelvű
Napközi Otthona

nyáron át a **Hűvösvölgyben**, Hidegkúti út
 Ideális és olcsó nyaralás 3-12 éves leányok és
 fiúk részére. Megnyílik június 1-én

Nagy kert, homokjáték, torna, sportok (úszás, tennisz), kirándulások, szakszerű foglalkoztatás és nevelés, kitűnő ellátás. Kiséret oda-vissza

Bővebb felvilágosítást nyújt

Bauerné Kiss Erzsébet, V., Rudolf-tér 6, I. 4

Telefon 21-2-25

REMÉNY

SZERKESZTI

DR. MOLNÁR ERNŐ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:
 BUDAPEST, IV., MAGYAR-UTCA 3. SZÁM
 FÉLÉVI DÍJ 4 PENGŐ. * MUTATVÁNYSZÁM DÍJTALAN.

GROSZ LIPÓT

uriszabó termei

BUDAPEST

VI., Vilmos császár-út 17. sz.

Telefon: Automata 10-7-73

Raktáron csakis elsőrendű angol szöveteket tart * Szabása a divatnak teljesen megfelelő * Kiállítás elsőrendű, a legkényesebb ízlést is kielégíti * Árai rendkívül mérsékelték Fazonmunkát készséggel vállal

Egy próbarendelés meggyőzi arról, hogy kevés pénzért rendkívül jól kap

*Matosovsky (Tel-Aviv): „Nem alszik Izrael őre!”
„Es schlummert nicht der Hüter Israels!”*

A Mult és Jövő juliusi műmelléklete

*Matosovsky (Tel-Aviv): „Ha lázas vagy Pionir, építs hát lázzal!” (Hameiri)
Der Chaluz baut in Fieber ...*

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXII. ÉVFOLYAM, 1932 JUL.-AUG.

KENYÉR ÉS KULTURA

Az I. M. I. T. legutóbbi közgyűlésén, Wertheimer Adolf elnöki megnyitójában hangzott el az intő szó: ha a kenyérkérdés teljesen elnyomja a zsidó kultúra ügyét, ez — zsidóságunk végzetes katasztrófájához vezetne. Az I. M. I. T. anyagi eszközeinek előteremtése során — mondotta — sűrűn találkozott azzal az ellenvetéssel, hogy ma minden pénz kenyérre kell, minden fölösleg az inség, a nyomor enyhítésére. Az irodalomnak pedig vissza kell vonulnia és várni a jobb időket. Ha ez a felfogás általánossá válnék, nemcsak a kultúrát sodorná a megsemmisülés örvényébe, hanem magát a jótékonytságot is, melynek rosszul értelmezett érdekében akarnák a szellemi életet háttérbe szorítani. Hiszen éppen a zsidó irodalom az, amely évezredek óta beléje oltja a zsidó lelkekbe a nemes erkölcsi felfogást, a jótevés és emberi szolidaritás szükségességének tudatát, az egymáson való segítség fölemelő vágyát. Ha megszakad a fonál, amely a zsidó szíveket ebben az etikai fölemelkedésben összefűzi, — meglazulna minden együttérzés, megbénulna minden jócselekedetre való törekvés és úrrá válnék mindenek fölött a romboló önzés, a pusztító kiméletlenség, a tekintet nélkül való önérdek-hajhászás, amely a legridegebb közönnyel nézné a nyomor terjedését, a sujtott embertársak vergődését. A zsidó kultúra művelése egyszersmind alátámasztása a kenyérnek is. És jaj a zsidóságnak, ha létének alappilléreit engedi meginogni, ha ott akar „takarékoskodni“, ahol ősi zsidó felfogás szerint a legszilárdabban kell építeni. „A zsidó kultúra életfolyamatának megakasztása egyértelmű volna teljes megsemmisülésünkkel!“

Hála Istennek — szólt Wertheimer elnök megnyugtatóan — a legtöbb helyen sikerült megértetni a felfogás helyességét, hogy éppen a mai inséges időkben még fokozottabban van szükség a zsidó kultúra ápolására.

És meg is kell, hogy értse mindenki, akinek a zsidóság ügye a szívében fekszik, hogy az ősi bibliai tanítás szerint „nemcsak a kenyéren egyedül él az ember, hanem mindenben, ami az Úr szájának ígéje, él az ember“. Az élet harcaiban való diadalmas fegyver az Ige. Pajzs és vért a zsidó kultúra, amely védelmezi, oltalmazza a kenyeret is.

LEGYEN BÉKE!

A Pesti Szent Egylet közgyűlésén, amelyen a zsidó humanitás művének szilárdabb megalapozását és a jövőre való biztosítását tárgyalták nemes buzgalommal, Kramer Miksa elnök látszólag a „tárgyhoz nem tartozó“, de mégis a zsidó közélet minden mozzanatát befolyásoló kérdést vetett föl: miért nincs béke Izraelben? Valóban olyan biztosítottnak érzi magát a zsidóság kifelé, hogy belső viszályok és pártharcok emészthetik energiáit és életerőit? „Most az egyszer — mondotta a bölcs elnök — szeretnék nagy szónoki ékesszólással megáldott ember lenni, hogy minden erőmmel meg tudjam győzni a híveket arról, hogy mindennél fontosabb a béke! Mikor napról-napra látjuk a nyomor kegyetlen térfoglalását, a zsidó egzisztenciák porba omlását, amikor az egész világon a legnagyobb veszedelmek fenyegetik a zsidóság létét, nem első feladatunk-e, hogy ápoljuk a belső harmóniát, hogy félretegyünk minden személyes kérdést és keressük csak azt, ami egyesíthet bennünket? Kinek van joga szólni: az én pártomon a teljes igazság, nekem kell győznöm? Amikor győző és legyőzött egyaránt sínyli a rettenetes idők sorsát, — engedni kell itt is, ott is és egyengetni a közeledés, a békesség útját. Legyen béke!“

Egyszerű, szívhez szóló szavak voltak. De mindenki megérezte, hogy a zsidóság egyik legégetőbb problémáját érintik. Talán éppen a mai súlyos viszonyok káosza teszi oly ingerültté, oly idegessé a lelkeket, hogy minden közületben könnyebben robban ki az ellentétek, mint nyugodt, boldog békebeli időkben. Az emberi szíveket ezer kínzó kérdés szaggatja, tépi, a bizonytalan ma és a még bizonytalanabb holnap. De „a vezérnek hidegvérűnek kell lennie“ — mondja Herzl, — akinek szíve vére a legforróbb volt. És példaadón szerénynek. Csak úgy lehet a jövőbe látni, ha egyszerű, tiszta üveg van a szemünk előtt és nem gögös ezüsttel bevont tükör, amelyben csak önmagunkat látjuk. Félre kell tenni minden személyeskedést, hiúskodást és keresni a békét. A Talmud szerint „nem talált az Úr más áldást-tartó edényt Izrael számára, mint a Békét“. — És ez az igazság Izrael minden csoportjára érvényes, mindenkor és mindenütt — választás előtt és választás után.

TUNKELER: FILOZÓFUSOK A KAPTAFÁNÁL

KÖNYVEK, KÖNYVEK ÉS EGYÉB CSAPÁSOK

Joszf der Tunkeler, az ismert humorista, aki a vársói jiddis Pen-Club delegátusaként részt vett a Budapesten megtartott Pen-kongresszuson, nemrég jelentette meg palesztinai útjának impresszióit „Fort a jid kan Erec-Jiszrael” (Egy zsidó Erec-Jiszraelbe utazik) címmel. Ez az útleírás az egyéni, eredeti meglátásokkal s a szeretettől szikrázó művészi és humoros beállítással teljesen elűt a jólismert és már szinte sablonossá vált útleírásoktól. A könyv egyik legérdekesebb fejezetét itt mutatjuk be.

Sokféle csapás van Palesztinában: sáska, arabok, elviselhetetlen hőség, malária, de mindehhez még hozzávehetjük a *könyveket* is. Egy turistát, pláne, ha az még író is, szinte megdobálják itt könyvekkel. Ha találkozol egy emberrel — ajándékkal kapsz egy könyvet.

Ilyen áldozat voltam én is. Az egész lakásom el volt borítva könyvekkel. A szekrények roskadásig tele voltak könyvekkel. Zsebeimben, a hónom alatt — könyvek. Sokszor, a különböző intézményekben tett látogatásom után, úgy néztem ki, mint egy élő könyvtár. Csak az hiányzott még, hogy egy katalógust csináltassak magamról.

Egy olyan jóbarát, mint Ben-Zwi, ha bemész hozzá a „Vaad-Hapoél” irodájába és finoman, óvatosan egy görbe szót mondasz, azonnal, se szó, se beszéd, a kezébe nyom három nagy emlékkönyvet, négy jelentést a cionista kongresszusokról, két beszámolót a munkásszervezet működéséről, öt brosurát a kvucákról, hét kézikönyvet a baromfitenyésztés és tojástermelés kérdéseiről és hat tankönyvet a fajokrak tenyésztéséről, ezenkívül számtalan statisztikai tabellát, diagrammákat és hasonló jókat.

Belépsz a „Gyárosok és Kereskedők Szövetsége” helyiségébe, úgy gondolod, ezeknek igazán semmi közük az irodalomhoz, az üzleti könyvek kivételével. Itt, gondolod, biztosan nem kapsz könyveket. De hát Erec-Jiszraelben vagy, ahol a gyárosok és írók és a kereskedők — költők. Megajándékoznak három illusztrált katalógussal, kilenc almanach-hal, egyszerű nap-tárakkal s ráadásul költeményekkel, elbeszélésekkel, sőt még saját gyártmányú humoreszkekkel is. Toceret haarec.

Elvetődsz egy kis kolóniára, amely olyan nagy mint egy ásitás s össztermelése kevés káposztából és

más zöldségekből áll, de itt is mutatnak neked két könyvtárat és három olvasótermet, gyermek-otthonokat, óvodákat, énekeltetik a dalkórust, megmutatják a zeneiskolát és megtisztelnak a kolóniáról szóló két könyvvel, három jubileumi kiadvánnyal, tienhét körlevéllel és tizenöt gyermekrajzokat tartalmazó füzet-tel. Betérsz Rison-Lecionba egy pohár borra és beszéd közben szinte észrevétlenül hozzád csempésznek „Történelmi áttekintést a pincészetéről”, „A szőlőültetvények története”, „Rothschild életrajza”, „A Biluisták könyve” című műveket, egy brosurát „A szőlőtőke kártevőiről”, aztán megtöltik a zsebeidet fényképekkel, levlapokkal és más emléktárgyakkal s mindezt azért engedik meg maguknak, mert megkínáltak egy pohár borral.

Attól aztán óvjon meg benneteket a Mindenható, hogy a „Keren-Kajemethez” betévedjete. Itt úgy megraknak benneteket, mint egy szamarat: mindenféle könyvek, számadások, könyvek a földvásárlásról, könyvek a mocsarak lecsapolásáról, sáskáról, egerekről, moszkítókról, skorpiókról és legyekről. És ha mindez még kevés, mutatnak még négy nagy példányt az aranykönyvből is. És ugyanez ismétlődik a Keren Hajeszod, a Keren Hacevi, a Keren Hajisuv és a Keren Tel-Chaj helyiségeiben. Mindenütt elhalmoznak könyvekkel és brosurákkal. Az embernek itt veszélyben forog az élete.

Azt hiszed, hogy az órátat mész javíttatni és végül egy verskötetet szereztél, mert kitűnik, hogy az órás — költő. Betérsz egy fűszerboltba egy heringet venni s a segéd kiszolgálás közben a kezébe csusztat egy cikket. Borotválkozni akarsz s a borbély felolvas neked egy drámát, mely öt felvonásból, prologusból és epilógusból áll s te kénytelen vagy végighallgatni és megdicsérni, mert hiszen borotva van a kezében... És ha egy színésszel kerülsz össze, az megrak műsorokkal, kritikákkal, plakátokkal és fényképekkel.

Hát még ki beszél a hivatásos írókról, akik természetesen kötelességüknek érzik, hogy megajándékozzanak szellemi alkotásaikkal. Így tehát egész nap úgy járok-kelek, mint egy kiadóvállalat. És minden zsebem egy könyvkereskedés.

Erec-Jiszrael humoristákkal és viccelőkkel is meg van áldva. Halomban hevernek asztalomon a vicclapok, peszachiak, tavaly sevousziak, két évelőtti chanukaiak, susanpurimiak, sabosz-nachmuiak, aszoro betévésziek és hasonló alkalmi termékek. Annyi vicclap, hogy az ember a legkeserűbb melankóliába eshet tőlük...

Könyvek, könyvek és könyvek.

S ha figyelmesen körültekintsz és látod, hogy amerre fordulsz, nyüzsögnek az írók, filozófusok, költők és gondolkodók, akkor látod csak, hogy mennyi és milyen súlyos megpróbáltatásoknak vagy kitéve.

Egyszer autóval utaztam Chaifából Akkóra. A soffőr egy Marx-arcú zsidó volt. Szerencsétlenségemre

Matosovsky (Tel-Aviv): Tavaszi szerelem — Frühlingsliebe

az a kérdés csuszott ki a számon, hogy „kérem szépen milyen dátum van ma?“, mire a soffőr a dús Marx-szakállal hátrafordította a fejét és mondta:

— Azt kérdi, hogy milyen dátum van ma? Szép eset. Talán inkább azt kérdezné, hogy milyen dátum volt Perzsiában Achaszvéros koronázásának harmadik napján. Azt is kérdezhetné, hogy milyen napon újhódott meg a hold macedóniai nagy Sándor halálának hónapjában, arra is pontos választ adhatok. Mert kérem, én asztronómus vagyok. Már egy örökkalendáriumot is kiadtam. Mindjárt adok is Önnek egy példányt.

És lehajolván a kormánykerék alá, kihuzott két füzetet.

— Tessék, itt van egy örökkalendárium, az én szerzeményem. És itt van egy másik munkám: „A csillagok járása és a szökőév titka“.

No tessék, egy asztronómus a nyakamon. De úgy látszik, valóban asztronómus volt és jól ismerte az égi utakat. De annál kevésbé ismerte a földi utakat, minek folytán kissé eltévedtünk és majdnem egy gödörbe borultunk.

S mi történt Tibériásban? A kolóniákon való sok csatangolástól elkopott a cipőm talpa. Használhatatlan roncs lett a cipőm. Bementem egy suszterhez. A munkaasztalnál két zsidó ült két suszterszéken, — a mester és a segéde. Az első — durva kinézésű, háromszögű arccal, a hegyével fölfelé, a segéd pedig — egy hosszú mocskos alak, szintén háromszögű arccal, de a hegyével lefelé.

— No igen, — mondta a mester, miközben jól szemügyre vette rongyos cipőmet, — meg kell újítani az Ön cipőjét, éppúgy, ahogy mi most megújítjuk a zsidó nép életét. „Regeneráció“, így nevezik ezt.

— Képzelve csak, — veti közbe a segéd és egy szöveget ver a cipőbe, — képzelje csak, mi nem megújítani akarunk, hanem új népet teremteni.

— Új népet nem lehet teremteni, mint ahogy nem lehet előhozni valamit a semmiből, — makacskodik az öreg, — mert egy nép nem valami elvont fogalom, hanem egy biológiai-szociológiai valóság, amint Pockl és Spencer helyesen kifejtik.

— És mi van Achad-Haam örökélő nemzeti eszményeivel? — kérdi a segéd és befűz egy fonalat.

— A történet filozófiai spekuláció és a messianisztikus judaizmus teológikus metafizikája, — mondja a mester és levág egy sarokfoltra való bőrdarabot, — nekünk a zsidó történelmet nacionális-realistikus és a tudományos evolúciók szempontjából kell tekinteni. Ez az.

— No-no, — legyint a segéd és beszurja a tűt a bőrbe, — úgy gondolom, hogy a Nachman Krochmal interpretációja

szerinti Hegelianizmusnak is van valami mondani-
valója.

— Van, van, de irracionális, anti-materialisztikus, csupa misztikum, transcendentalis...

Jó ég, hát ez mi! Halljatok csak egy vitát! Kik ezek a vitatkozók? Két cipész, vagy Einstein és Rabindranath Tagore?

A vége az lett, hogy a munka befejezése után mindketten átadták saját művüket: az idősebb suszter könyve „A zsidó morál az új történet-filozófiai pozitivizmus megvilágításában“, a fiatalabbé pedig: „Az ismeret-elmélet problémái és alapjai a zsidóságnál“.

Hogy a talpalás sokáig fog-e tartani, azt nem tudom, de annyi bizonyos, hogy tudós mesteremberek munkája.

No, persze, ha a „könyv népének“ az országáról van szó...

Jiddistól: TISBI ILLÉS

Matosovsky (Tel-Aviv): Fa-Nagyanyó mosolyog — Baum-Grossmutter lächelt

HAMEIRI BESZÉL MATOSOVSKYRÓL

Nem nyilvános előadás keretében beszélt róla, hanem a Mult és Jövő szerkesztőségének intim körében. És mégis annyi lelkesedéssel, tőzzel és extázissal, mintha egy népgyűlést kellene meggyőznie valamely szent igazságról. Hogy honnan került Matosovsky Palesztinába, keletről-e vagy nyugatról, Oroszországból-e, vagy Párisból, vagy itt született, kinél tanult, hol fejlődött és izmosodott a művészete, szinte lényegtelen kérdésnek tetszett. És Hameiri előadása alatt úgy tűnt, mintha hirtelen megjelent üstökösről volna szó. „Micsoda ragyogó színek! Micsoda káprázatos fényjáték!” — áradozik Hameiri. — „Ezek a fotográfiák, miket a telavivi művész a Mult és Jövőnek küld, még csak halvány mását sem adhatják az eredeti szépségének. Matosovsky az igazi kelet zsidó művésze. Fantázia és ihlet, gondolat és áhitat csodálatos magasságain jár. Amellett távolról sem úgynevezett téma-festő, irodalmi művész, hanem keresztül-kasul festői. Minden alkotását a legmagasabb képzőművészeti ideál hatja át. A kelet embere, aki előtt megelevenedik a természet és szinte emberi jeleneteket lát minden megnyilvánulásában. Ahogyan Dávid király látta zsoltáraiban, hogy „a mező fái összezsapják tenyerüket”, vagy „a hegyek ugrándoznak, mint a kosok.” Matosovsky képein a fák és virágok tavaszi szerelmét, életharcát és nehéz haldoklását megelevenítve látjuk. A fák három generációjában érezzük a nagyanyafa virágmosolyát az unokacsemete felé. És két fa ölelkező ágaiban hihetetlen eleven szimbólumot érzékeltet meg a művész. Épúgy, mint a gyökeréből kitépett fával, amelyet a város szorított ki életlehetőségeiből. De Matosovsky akkor is abszolút festői, amikor az új Palesztina-építés époszát zengi. Amikor a lázban építő chaluc fantasztikus tempóját eleveníti

meg hihetetlen mozgalmassággal, vagy amikor a Messiás felséges vízióját láttatja, amint szinte a léghen lovagolva, kristály-karddal oltalmazza a chaluc pihentető álmát. „Nem alszik, nem szunnyad Izráelnek őre.” És gyönyörű festői tájak varázsolják elő vigasztaló világításban a jövőndő boldog képét...

És ki hinné, hogy ez a pantheista hívő nagy művész, aki fogadalmat tett, hogy művészetét teljesen Palesztinának szenteli, összesen 21 éves?”

Így beszél Avigdor Hameiri Matosovskyról, akit ő fedezett fel és hozott el a Mult és Jövő számára. És a Mult és Jövő olvasói hálásak lesznek érte.

Tisbi Illés: Egy Pestre tévedt tiszta gyermekhez

*Merre kóborolsz, kicsi testvérem,
ne járd ez uccákat, ahol
ezer lábon futkos az ármány,
szende arcod, tejszívedet
ne mártsd az iszapos mocsárba,
jaj elgázolnak a motorok
s a lelked összeroncsolódik
villanyosok ütközőjében.*

*Ne szaladj tőlem, kicsi testvérem,
fogd a kezem, magamat akarom
vezetni,
ne félj csapzott pogány fejemtől,
arcomon is göndör tincsek lógtak,
én ismerem az éber éjek
lágyságát
és könyved is, mely a zsebedből
félénken kandikál,
de tudom azt is, hogy szebb nagyon
rozoga széken lenni
a hajnalt
gerendás mennyezet alatt,
mint bordó diszes lokálokban
boros üvegnél és csillárok fényében
üresfejű lumpok között.*

*És tudod-e, ha itt maradsz
megölöd az Istenedet,
azt a gyémánttollu madarat,
amely mindig a fejed fölött
lebegett,
itt majd hiába keresed
s hiába hívod hárfák hurján,
vagy hörgő sikollyal,
mert „Ő” itt az Ur, a sötét Király
és hálójában ficákol a város.*

*Fuss innen, menekülj
veled küldöm üszkös lelkem
utolsó csóvját.*

Matosovsky (Tel-Aviv): A tavasz harca — Frühlingskampf

SALOM ASCH: KÉT AMERIKAI ZSIDÓ

Az utóbbi időben két hír jelent meg a lapokban. Nem tudom, észrevették-e. New Yorkban meghalt Ch. I. *Minikes* és Palesztinában halva találtak egy amerikai zsidó turistát, kinek neve *Wattenberg*. Ismertem mind a kettőt.

*

Wattenberg. Meir London, az ismert zsidó szocialista vezér a háború elején egybehívott egy értekezletet a zsidó hadikárosultak segélyezésére. Megjelent ez alkalommal egy alacsonytermetű zsidó, kissé görnyedten járt és szerényen leült a sarokba. A vitákban nem vett részt, de mikor az első kiadások fedezésére gyűjtést indítottak, nagyobb összeget adományozott, mint a többiek összesen. Így folyt ez 9—10 éven keresztül. — Miért jött hozzánk, ebbe a félig demokrata, félig szocialista egyesületbe? Miért nem ment az orthodoxokhoz, vagy éppenséggel az arisztokratikus amerikai szervezetekhez, ahol hatalmas adományaival egészen jól elhelyezkedhetett volna?

Tény, hogy kitartott mellettünk. Szinte minden gyűlésen megjelent. Fél téli éjszakákon át együtt üldögélt velünk, kis fojtólevegőjű, füstös szobákban. Időnként asztmatikusan köhécsejt. Áttetsző, sovány arcán piros foltok gyúltak, szeme kivörösödött és szinte eltűnt ráncos fekete karikák között. Alig bírt lélegzeni a dohányfüstös helyiségben, de kitartott mindvégig.

Szívesen megválasztottuk volna pénztárosnak, alelnöknek, de ő mindig másokat ajánlott ezekre a tisztségekre. Nem vállalt tisztséget. Semmi áron...

*

Később elhagytam Amerikát és Párizsba költöztem. Találkoztam egy napon dr. *Magnesszal*, a héber egyetem kancellárjával. Említette nekem, hogy valami *Wattenberg* nevű úr 100.000 dollárt adományozott egy fizikai intézet alapítására, mely *Einstein* professzor nevét viselje.

„*Wattenberg?*” — kiáltottam fel csodálkozva. „Őn valóban zseniálisan tud snorolni, hogy egy zsidóból egyszerre 100.000 dollárt tudott kihúzni. Hogyan csinálta ezt?”

„Sehogy. Magától jött hozzám, és hozta a csekket. Én is csodálkoztam. Hallani sem akart arról, hogy az intézet az ő nevét viselje, ragaszkodott *Einsteinhez*.”

*

Néhány hét előtt Nizzában találkoztam az utcán egy ismert zsidó-amerikai hírlapíróval. Nagy csapat amerikai turista társaságában utazott Palesztinába. Ketten motorcsónakba szálltunk, hogy *Villa Frankából* elhozzuk és *Monte-Carlóba* vigyük az amerikaiakat. Kicsit körül akartak nézni. Mikor a ragyogóan ki-világított amerikai hajóhoz értünk, vidáman és élénken szálltak a zsidó-amerikai utasok a csónakba. Jobban megnéztem őket: *Wattenberg*! Hat-hét éve voltam távol Amerikától — azóta nem láttam. Mellém ült, nagyon megörült nekem. Nem sokat változott. Sovány arcán még mindig piros foltok voltak és időnként asztmatikusan köhécsejt.

„Hogy került ide?”

„Palesztinába megyek, megnézem az „ingatlanomat”. Ez ma az egyetlen megmaradt vagyonom”, — mondta mosolyogva. — „T. i.

a jeruzsálemi egyetem fizikai intézetének épülete. Ez legalább megvan”.

Az amerikai ujságíró halkán hozzátette: „Utolsó házát elutazása előtt árverezték el.”

„Kik?”

„A bankok”, — mondta *Wattenberg* — „évenként 30.000 dollárt kellett volna lefizetnem. De ki győzi ezt a mai világban? Odaadtam nekik a házaimat és ezzel kész. Most már nincs egyebem, csak ez a palesztinai „ingatlanom”. Halálom előtt legalább még látni akarom.”

„Halála előtt?” — kérdeztem.

„Nos igen, hát meddig birom még?” — kérdezte. „Jó, hogy legalább ezt megtakaríthattam. A gazdasági válság ezt is elvitte volna.”

„De így sem eheti meg”, — mondtam.

„Ki gondol erre! Hiszen csak egy kicsit meg akarom nézni, látni akarom, hogy mi maradt a vagyonomból.”

Jó hangulatban telt el a kirándulás, tréfáltunk, mintha nem is véresen komoly valóságról, csak kitalált mesékről lenne szó.

„Az a legrosszabb”, mondotta *Wattenberg*, — „hogy most is magamon kell hordoznom milliomos voltom ódiumát. Vigyázni kell a látszatra. Végre is: exmilliomos vagyok! Ezért raktak az első osztályba, ahol meghalok az unalomtól.”

„Egész nap nálunk ül a másodikon”, tette hozzá a hírlapíró.

„De ha nem érzem jól magamat az első osztályon. Hiszen most már a másodikra tartozom.”

A csónak kikötött *Monte-Carlóban*. A sötétben elvesztettem *Wattenberg*-et. El sem búcsúztunk. És néhány nap múlva olvasom a lapokban, hogy meghalt *Jeruzsálemben*. Megnézte az „ingatlanát” és meghalt.

*

Minikes. Ugyanazon a *Meir London* által összehívott értekezleten megjelent egy másik kistermetű, nyugodt, de

Matosovsky (Tel-Aviv): Hágár-lak — Hagar-Heim

fürgemozgású ember is. Ha szólt, mindig a mondat közepén kezdett beszélni, mintha csak éppen megszakitották volna gondolatmenetét...

Akárcsak Wattenberg, ő sem igen vett részt a vitában. Szerényen ült a sarokban, hallgatott, de ha valami megtetszett neki, felragyogott a szeme. Ő se akart soha tisztséget vállalni, akárcsak Wattenberg. Igaz, nem is igen kérték fel rá. De ha bizottságokat választottak, mindegyiknek ráadásul odaajándékozták őt is.

Például vezetőséget választottak és valaki felvetette a kérdést: „De ki fogja a praktikus munkát elvégezni? (Hivatalnokaink akkor még nem voltak.) „Micsoda kérdés, hogy: ki? Hiszen itt van Minikes!” Propaganda bizottságot választottak: „Csak írják meg a felhívást, Minikes majd elhelyezi az ujságokban...” Előadóbizottságot választottak: „...Minikes majd megmondja, hogy melyik városban folytassanak agitációt!” Így Minikes minden bizottságban benne volt. Nem tudom és nem emlékszem, hogy tényleg beválasztották-e bizottsági tagnak, de annyi bizonyos, hogy a praktikus munkát mindenütt ő végezte.

És nem bírom megérteni, hogyan tud New York most meglenni Minikes nélkül. El tudom képzelni New Yorkot földalatti vasút nélkül, de Minikes nélkül — nem.

Istenem, honnan volt ennek az embernek annyi ideje?

Mihől élt? Színlapkihordó volt egy színháznál. Mindig nagy csomag plakátot szorongatott a hóna alatt és ezt a csomag plakátot maga mellé tette a késő éjszakába nyúló üléseken. Elbújtam és elrejtőztem, hogy senki se találjon rám New York hatalmas gyomrában. Minikes — hóna alatt a plakátok — rámtalált: „Mister Asch, please, utazzék Trentownba. Küldöttség érkezett és okvetlenül önt kívánják szónoknak a segélyakció meetingjén.” S olyan szerény, könyörgő hangon mondta ezt, mintha neki tennék ezzel szivességet és nem közügyről volna szó. Mikor pedig beleegyeztem, felragyogott az arca, szeme csillogott, mintha csak megütötte volna a főnyereményt.

Érdemes volt látni őt, hogyan ácsorgott a szerkesztőségek aijában s kérte a szerkesztőket, hogy hozzanak egy pár sort a segélyakcióról. Úgy csinálta ezt, mintha — Isten ments — saját feleségéről és saját gyermekeiről lett volna szó.

De mért csak a segélyakció? Kezdeményeztek-e bármit is a zsidó New Yorkban, a demokrata egyesületekben, az irodalmi körökben, amit gyakorlatban nem Minikes hajtott végre? Ha egy írónak jubileumot rendeztek, ha egy nyomorba jutott kolléga számára előadást szerveztek — mindig Minikes vette vállára a munkát.

Őszinte szívből sajnálom, hogy múlt évben nem lehettem jelen, mikor a newyorki kollégák Minikesnek jubileumot rendeztek. Szerettem volna megmondani neki, hogy milyen őszintén tisztetem. Mert Minikes derék író társunk volt, akire büszke lehet a zsidó irodalom. Nem szerény irodalmi tevékenységével tűnt ki, hanem tiszta, fegyelmezett, szerény egyéniségével. Minden Jomtowra „Jomtow-Blätter” című lapot adott ki. Alkalmi lapjai jó hírnek örvendtek. Már megjelent elbeszéléseket és cikkeket gyűjtött össze ezekre az alkalmakra és az egészet az ünnepről szóló néhány szívélyes naív sorral vezette be. Finom érzékkel választotta meg, hogy mi illik lapjába.

Egyik kollégám nekrológot írt róla s ebben egyik regényalakomhoz „a szent szabócskához” hasonlította. Hiszen legendáink szerint 36 cadik él közöttünk és ezek tartják fent a világot. Nem ismertem közelebbről Minikest és így nem tudom, hogy tényleg ezek közé a rejtett szentek

közé tartozott-e. De tudom, hogy a szerényen meghúzódó cadik típusa 36-nál sokkal nagyobb számban létezik közöttünk, zsidók között.

Nekünk nincsenek „szentjeink”. Minden népnek másfélék a szentjei, de feltalálhatók minden városban és minden faluban. Egyik szabó, egy suszter, egy sámesz, vagy másvalami iparos. Gyakran nőalakban jelennek meg. Ime, az egyik házról-házra jár és gyűjt a gyermekágyas asszonyoknak, mások levest hordanak a szegény betegeknek, ismét mások a katonáknak gyűjtenek és ismernek minden szenvedőt és nyomorgót.

Ritkán tartja az utókor ezeket az embereket „szentnek”. Néha kérőcédulákat tesznek a sírjaikra, mint emlékezetem szerint egy asszony sírjára a lebergi temetőben. De legtöbbször halálával a nevének is nyoma vész. Senki sem gondol többé rájuk és nem mondják, hogy kivételes jelenség volt és „szentté kellene avatni”.

Ha Minikest ehhez a típushoz akarom sorozni, akkor mindig a sámesz alakja jut eszembe. Világéletében sámesz volt és annak is tartotta magát. Szorgalmasan és egy jámbor zsinagógaszolga odaadásával végezte munkáját. Tudom, hogy a sámesz szónak ma kellemetlen mellékíze van és nem túlságosan tisztelt foglalkozást jelent. De az igazi zsidó világban a sámesz nemcsak fizetett és tisztelt zsinagógiai tisztviselő volt, de valami legendás, ideális nimbusz is övezte. Olyan ember volt, akinek nem volt magánélete, aki szívvel és lélekkel a közösségnek áldozta fel magát. Minikesnek sem volt magánélete és ha valakihez hasonlítani akarnám, akkor a rajnamenti Worms szentjéhez mérném, Joszkehoz, a sámeszhez. Joszke bizonyára legnagyobb költőink egyike. Történetei, melyeket a wormsi zsidó gyerekeknek mesélt, legendáink közé tartoznak.

És Joszke is „szent” volt. Ezt írják róla:

„Járvány dühöngött egykor Wormsban. Joszke nem törődött a veszedelemmel, a zsinagóga bejáratánál levest főzött és széthordta a szegény betegek házaiba. Egyízben egy asszonyra bukkant, aki a földön feküdt és nyögött. Mi az? Az asszony vajúdott. Joszke hábáért szaladt, de az nem akart eljönni. Járvány — senki sem mert kimozdulni házából. S mit tett erre Joszke? Nem sokat tétovázott, asszonynak öltözött, hogy ne szégyenkezzék előtte az anya és így segédkezett a szülésnél...

Azt hiszem, ha Minikes került volna hasonló helyzetbe, effélére ő is képes lett volna...

Fordította: Dr. G. GERŐ LÁSZLÓ

Tabán Gyula: Az apám és én

*Mint körém fonva bánatos bilincs,
mely nem sújt le, de sebzetten emel,
úgy fonódik apám balkarjára
a fekete, agg, tiszta imaszíj
s így fonódott egyszer homlokára
holt nagyapámnak ködös reggelen
az ige s a kívánság, hogy legyek
én, ki egyszer a mindent áhítva
szent szíjjakkal fékezem meg vágyam.*

VLADIMIR JABOTINSKY: MYSTERIUM

Ezt a cikket Jabotinsky még 20 évvel ezelőtt írta Oroszországban, ahol erős visszhangja volt, de a benne felvetett probléma ma is és mindenütt aktuális.

Egy oroszországi zsidó települési kerület nagyvárosának hírlapjai írtak róla. Ünnepeket akart rendezni egy irodalmi társaság a nagy orosz művésznő, Kommissarzewska emlékére s azután megállapították, hogy ezen az ünnepélyen nagyon kevés orosz, de annál több zsidó jelent meg. Valóban érdekes jelenség. Már régóta figyelem, írni is akartam róla, de nem bírtam magamat rászánni. Nem titok, hogy a letelepedési körzetekben az irodalmi társaságok látogatóinak kilenczederésze zsidó és tagjainak túlnyomó része ugyancsak zsidó. Az árja elemet mindig csak egy-két tucat irodalom- és zenekedvelő ember jelenti, ezek lehetnek rokonszenves és értelmes emberek, de ez kevés. A többiek, tehát a tagok és látogatók többsége zsidó.

Az olvasó bizonyára vitatkozni kezd majd és ezt mondja: „Nos, és ez talán hiba? Ellenkezőleg, nagyon helyes, hogy a zsidók ilyen tevékenyek és minden iránt érdeklődnek. Ez a zsidóknak csak becsületére válik...” Becsületére válik, vagy nem válik becsületére, ez más kérdés. De ne törődjünk az egyszer a zsidókkal, hanem foglalkozzunk a nemzsidókkal. Hol maradnak ők? Miért nem érdeklődnek ők ennyire és miért nem akarják ők, hogy becsületükre válják?

Érthetetlen. Hiszen az áramműveltség oly nagy és oly gazdag. Senki sem vonja kétségbe, hogy ebben a városban annyi művelt orosz van, hogy három olyan termet is megtölthetnének, ha a főiskolai ifjúságot is hozzávesszük. Miért nem mennek ők? Még a pétervári Kommissarzewska-esten is kevesen jelentek meg közülük. Szentpétervár e tekintetben nagyon jellemző. Orosz város, alig két százalék zsidóval. Ott is vannak hasonló egyesületek, melyek „az összes népeket” egyesítik.

Valószínűleg ma is léteznek. Ezen egyesületek előadásain ugyanazt a képet látjuk — a radikális irodalom 10—15 nemzsidó reprezentánsa, a többi közönség kizárólag zsidó. Mit jelent ez? Hol van az orosz művelt osztály? Nevetséges kérdés volna, hogy létezik-e ilyen a fővárosban és érdeklődik-e a kultúra iránt, hiszen ők teremtik azt a kultúrát és ők termelték ki mindazt az orosz irodalomban, ami érték. Kommissarzewska-ját is. Mi tehát a kérdés?

A legjobb feleletet erre a kérdésre mindenestre a hiányzók adhatnák meg, az orosz intelligencia, azok, akik a kultúrát teremtik, de a gyűlésekről és az előadásokról következetesen távolmaradnak. Nem ismerem a véleményüket. De gyakran beszélgettem már erről a misztériumról azokkal, akik bizonyos tekintetben „képviselők”, az asszimilált zsidókkal. Sokan közülük egyáltalán nem akarnak a kérdéstről beszélni. Számukra ez nem létezik. De néhányan közülük elszólták magukat és igazat mondtak; s ez az igazság érthetetlen nyomot hagyott bennem.

Régi ismerős dolgokat meséltek nekem: Hogy a zsidók pompás „anyag”, hogy missziójuk az eszmék és a kultúra iránt érdeklő-

dést keltetni, hogy ők az előőrsek, kik magukkal ragadják a tömeget. Tudvalevő, hogy hitvallásom alfája és omegája a nemzeti eszme s ezt mindennél többre becsülöm, még a haladásnál is. De ki kell jelentenem, hogy csak úgy bírnám a zsidóságot „a föld savának” tekinteni, ha minden mást ízetlennek tarthatnék. Meg vagyok róla győződve, hogy nemcsak a jelen idők számos népe, pl. az angolok és a németek, de még az ókori görögök is voltak olyan tehetségesek, mint a zsidók, kezdve az irodalomtól egészen a bank-ügyig. Ez nem sértés a zsidókra, mert végre is a zsidóságot nem muszáj egész életében vizsgáztatni, hogy jó osztályzatot kapjon. Egy népnek önállóságra és egyenranguságra való joga nem szorul védelemre. Ha ennyi évszázadon át kószáltunk Európában, úgy bizonyára hasznót hajtottunk és gazdagítottuk a népek életét.

Talán felvethetnők a kérdést. Ha Pétervárott, vagy Odesszában nem volnának zsidók, akkor ott irodalmi klubok sem léteznének?

Szerény véleményem szerint nemcsak léteznének, de éppen úgy virulnának, mint most, azzal a különbséggel, hogy hát orosz közönségük lenne. Itt közlöm egy híres orosz újságíró véleményét, aki zsidó és kérem az olvasót, hogy ne tartsa ezt irodalmi fogásnak. Amit itt írok, valóban egy élő, jónevű, zsidó újságíróval folytatott beszélgetés eredménye.

— Nem először figyelem meg a következőt: Alakul valahol egy társaság s egy irodalmi folyóirat. Alapítói jónevű oroszok (nem mindig így van, de vegyük, hogy az alapítók oroszok) és mire az ügy kialakul, a gépezet működésbe jön, eleinte minden rendben megy. Az orosz közönség érdeklődik, résztvesz a dolgokban, eljárogat, olvas, sőt irogat is. De a második, vagy harmadik hónapban megindul a zsidók áradata. S ekkor különös jelenséget figyelhetünk meg: A zsidók odaözlésével egyidejűleg megkezdődik a nemzsidó közönség elvonulása. Nem százalékszerűleg, hanem egyáltalában. Ahol százan voltak, huszan maradnak. Elmennek. Nem szitkozódznak, nem haragszanak, nem panaszkodnak, egyáltalában semmit sem szólnak, csak egyszerűen elmennek. S ha megkérdik, hogy miért: Nem is

Matosovsky (Tel-Aviv): A kis otthon — Das kleine Heim

tudnak rá felelni... „Igen, igen, tényleg igaza van, ismét részt kellene venni, egészen megféledeztünk róla” — mondogatják... Néha az ember holmi antiszemitizmust érez. Legtöbbször azonban semmit sem érez. Attól a pillanattól kezdve, hogy a zsidók nagyobb buzgalommal vesznek részt az ügyben, az orosz közönség számára idegen lesz, nem bír többé vonzóerővel, kellemetlenné válik, noha a szellemi foglalatosság tárgya ugyanaz maradt. Ugyanezt tapasztaljuk a klubokban, az ujságoknál, sőt a pártéletben is — és mondhatom, ez nem volt az első eset. Nem tudom, hogyan lehetne ezt megmagyarázni. De így van. Azt hiszem, Oroszország végig fogja csinálni ugyanazt, amit Ausztria: A nemzeti elkülönülést. Ezzel a különválással a zsidók nagy szolgálatot fognak tenni úgy maguknak, mint az orosz ügynek. Ez meg fogja adni nekik a lehetőséget, hogy idegen befolyástól menten, önmagukat szervezzék meg olyan mértékben, mint azt kívánatosnak tartják.”

Szinte szóról-szóra ismétlem gondolatait. Megfigyeléseinek és következtetésének helyességéről azonban nem kezeskedem. Ez nem az én dolgom. Nem ismerem ezt a közönséget, sem hangulatait. Arra azonban figyelmeztetnem kell azokat, akiket ez a dolog elsősorban érdekel, t. i. hogy mégis csak van ennek valami alapja. S ameddig logika van a világon, úgy az ok csak két irányban kereshető: Vagy az orosz, vagy a zsidó intelligenciában. Vagy szervileg képtelen az előbbi az érdeklődésre és a közreműködésre és csak a zsidók az orosz irodalom védőangyalai Pétervárott és más orosz városokban. Ők mentik meg a helyzetet és tartják magasan a zászlót... akkor csak az lenne csodálatos: Honnan merített az az alkotásra képtelen orosz nép annyi teremtményt, hogy egy Tolstojt és egy Kommissarzewska-ját tudott kitermelni. Vagy pedig a zsidók a keresztények számára nem bírnak különös vonzerővel és ha ezek látják, hogy ünnepeiken mennvi zsidó táncol, akkor inkább otthon tartanak jom-tovot. És ha ez így van, akkor a zsidók tovább fogják játszani azt a csodálatos szerepet, hogy idegen lakodalmon muzsikálnak, ahonnan a vendéglátó házigazda régen kereket oldott.

Fordította: Dr. G. GERŐ LÁSZLÓ

Lajta Béla sajátkezű díszítése a zsidó gimnázium homlokzatán

KOMLÓS ALADÁR: BÁBELNEK FOLYÓI MELLETT

I.

*Bábelnek folyói mellett, ott ahol a hires Eufrát
hömpölygette lassu habját füz-szegélyezett partja közt,
heveredett pihenőre a honjából el-kihurcolt
Izrael. Korbács-suhintva jártak körben őreik.
Dús olajfák, telve apró fürttel, mintha csengetyűkkel,
ontják szét a levegőbe illatuk méz-árjait,
körben távol egy-egy erdőn, mint fészekben a tojások,
fehérlettek vályogból-vert házaikkal kis faluk.
Am az Úr-haragja-sujtott, bús zsidók fejük lehajták
és sirván emlékezének városukról, ős Sionról,
mit védelmező lakója, Isten immár elhagyott.
És a dalnokok, kik egykor ős Sionban zengedeztek,
ők is hárfáik letették s füzfaágra aggatták,
sirtak ők is*

S im az örök így szólalnak tréfaszóval:

*„Nosza, zengjetek minékünk az Sionnak énekéből!”
És csüggedt dalnokok nagy csöndben összenéztenek.
Ülnek, egyikük se mozdul, végre egyik szól ilyenkép:
„Hogy dalolnók idegenben Istenünknek énekét?
Száradjon el jobb kezem, ha, Sion, elfelejtenélek!
nyelvem inyemhez tapadjon, hogyha nem szólok terólad
és vigasságom tetője nem Jeruzsálem leszen!
Örök Isten, tartsd eszedben fiait pogány Edomnak,
kik így szóltak városunkban: „Ne maradjon kő kövön!”
Bábel rothadó leánya: Legyen áldott, százszor áldott,
aki megfizet tenéked a te gonoszságodért!
Legyen áldott, százszor áldott, aki majdan megragadja
és a sziklához hajítja gyenge kisdedeidet!”*

II.

*Így kiált az ifjú férfi. Am egy ősz szakállú dalnok
áll most hirtelen közjük s ilyképpen kezd szólani:
„Észtelen, te, azt hiszed, hogy csak a te apád az Isten
és tanát és énekét is csak tenéked adta tán,
s azért adta, hogy fukarként véka alá rejtse a fényét?”
A szelidszavu öregre figyel most az őr s a rab.
Az meg újra: „Nem vagyunk mi fényelrejtő, vaksi véka,
Isten inkább földre minket gyertyatartóul teremtett,
hogy dicsőséges világát jobban lássa a világ!
És hiába is akarnánk véka lenni, fénykerítő,
gyertyatartó a mi sorsunk s szárainkról fény lobog.
Nem akarsz dalolni, dalnok, az Sionnak énekéből?
Am az Úr akarja e dalt s bárha összezárod ajkad,
Egykor a földek zúgni fognak mind a Sionnak énekétől!”*

*Csend lett most, mindenki hallgat és a mély titokba bámul,
mely Bábel folyói mellett megtárukozott nekik.
És az agg dalnok levette hárfáját a füzfaágról,
és a többi is levette, s mintha lennének Sion
ős hegyén, úgy szállt az ének, és tátott szájjal figyeltek
Bábel málé katonái, és a csüggedt Izraelnek
új reménytől, büszkeségtől dagadott a melle most,
és a füzek is hegyezték ezüst levél-fülüket,
és az Eufrát is figyelt már, és a nap, mely a Libánon
lejtőjén termett narancsként hullt le a hegyek mögött,
és figyelt az esti csillag, mely feljött a távol égen
és éjjel tovább szikrázta a dalt szomszédainak.*

AVIGDOR HAMEIRI: A FOGSÁGBAN

Avigdor Hameiri a magyar származású világhírű héber író, aki végigélte a háboru borzalmait és évekig orosz fogságban sanyalódott, háborus élményeit naplószerű művekben örökítette meg. Az első könyv két évvel ezelőtt jelent meg „Hasigaon Hagadol” (A nagy örület) címen, amely a héber könyvpiacon példátlan sikert ért el és több idegen nyelvre, közöttük magyarra is lefordították. A „Hasigaon Hagadol” a fogságban és leírásával fejeződött be és most jelent meg a folytatása „Bagéhinom sel mata”

„Az alsó pokol” címen, melynek a fogságban és leírásával fejeződött be és most jelent meg a folytatása „Bagéhinom sel mata” címen, melynek a fogságban és leírásával fejeződött be és most jelent meg a folytatása „Bagéhinom sel mata”

Zord, borús reggel, esős és pocsolyás.

Az eső két nappal ezelőtt, az oroszok utolsó támadása idején kezdődött, közben bőrig áztunk, puskaink csöve megtelt sárral és most, midőn az oroszok fogságba visznek bennünket, — még mindig szakadatlanul zuhog. Nehezen mozgó lábainkkal dagasztjuk a sarat és sietünk, sietünk az idegen, üres és misztikus idegenségükkel vonzó orosz lövészárkok felé, ahová már hosszú ideje úgy tekintettünk, mint egy idegen és távoli világ tájára.

De más vonzóerejük is volt az árkoknak: az egész mezőséget a lövések zápora öntötte el és egyedül az árkok szolgálhattak félig-meddig biztos fedezékül.

Utközben halott és félhalott orosz testekbe botlunk.

Egyik súlyos sebesült fájdalmában szidalmaz bennünket. Marguliesz lefordítja szavait:

— Kenyerünket enni és asszonyainkat ölelni mennek, az átkozottak!

Ez az első fogadtatás.

S amint közelebb jutunk az árkokhoz, az orosz sebesültek száma egyre szaporodik. Végül már a síró, jajongó, káromló és gyalázkodó haldoklóknak egész táborán vonulunk keresztül. Félelmetes pokoli kórus, amely fülsiketítő lármát kelt. Eszembe jut Dante „Inferno”-ja: a szenvedők és jajongók pokla, melyben Vergilius és Dante nyugodtan, filozófiai szemlélődéssel sétálgatnak. — Milyen kegyetlenség!

A sebesültek egyike menet közben megrugja Marguliesz lábát. Marguliesz ránéz, hozzáhajol és mondja:

— „Aki félős és lágyszívű, maradjon az otthonában.”

Közben a lövöldözés tempója erősödik és a go-

lyók tizezrei fütyülnek körülöttünk és fejünk fölött. Földre vetjük magunkat és hason csúszunk az első lövészárkokig.

Megyünk a szűk, sáros árokban egymás után, sorban. Mögöttem: Marguliesz és a szolgám, Pali, aki némán, szótlanul lépked és előttem: egyik bajtársunk rettenetes sebbel: vállperece lelóg a válláról kabátja cafatjával együtt. Piros élő húsdarab — s ő csak menetel.

Lehunytam a szemeimet.

Hirtelen belebotlok. De a szememet nem bírom kinyitni.

Valaki megérint az ujjával és artikulátlan morgást hallok. Kinyitom a szemem és látom, hogy a tépett vállú katona értelmetlenül hümmög és mutatja a kezével: cigarettát akar. — Jaj! Arca felét is elvitték a golyók. — Sietve cigarettát nyújtok neki. Megpróbálja roncsolt szájába helyezni. Én gyufát gyújtok. Kissé nehéz ügy. A szája egyik oldalon teljesen szabad és nem tudja a füstöt beszívni. Végre mégis sikerül kevés füstöt meríteni.

— „A kar és a pofacsontok”, — mondja Marguliesz, aki még most sem fog ki a citátumokból.

Hirtelen kiáltást hallunk a hátunk mögött. A kísértő orosz katona siettet bennünket. Végül a szolgám hangját hallok, amint megvetéssel mondja:

— Gyáva!

Az orosz altiszt oldalbavágta a puskatussal.

Hegedüs Ármin: A pesti zsidó fiúgimnázium tornatermének bejárata — Eingang zum Turnsaal des Pester jüd. Gymnasiums

Marguliesz megmagyarázza az orosznek a szó értelmét:

— Azt mondja, hogy gyáva mamlasz vagy: te, a fegyveres katona ütöd a védtelen és tehetetlen foglyot.

Az orosz Palira néz, aztán mondja:

— Hej, madzsar, zvejr! — (Hej, magyar, vadállat!)

De közben az árok végére jutottunk. Jó, hogy ide nem érnek a lövések.

Kibujtunk a fedezékből. Az orosz katona ránk parancsol, hogy helyezkedjünk el az úttesten. Sorakozunk. Hirtelen látjuk, hogy a közelben egy másik orosz is két csoport foglyot rendez. Az egyik fogoly melléről le akarja tépni az arany medáliát. A fogoly ellenkezik. Az orosz felemeli a szuronyát, feléje dőf, a fogoly elvágódik és az orosz leszakítja a medáliát.

Én el akarom rejteni az én jelvényemet, de az orosz altiszt, aki látta a jelenetet, hozzám lép és elkéri tőlem.

— Ne adja oda! — kiáltja a szolgám. — Egy fenét a pofájába! Ezt nem szabad neki elrabolni! — kiáltja tovább és már ott áll közöttem és az orosz között, hogy védelmezzen. Ebben a pillanatban odaugrik Marguliesz, dühödten és erőszakkal félretolja a szolgámat és csak annyit mond az orosznek:

— Pursaluszto!

Az orosz, aki már szúrásra emelte a szuronyát, vicsorítja a fogait, de lassan leereszti a puskáját, hozzám lép, letépi az arany-kitüntetést, amiben én is segédkezek és mondja:

— Paszibo. (Köszönöm.)

A szolgám felé pedig fenyegetően fordul:

— Hej, madzsar, zvejr! (Hej, magyar, vadállat!)

Pali még mindig nem enged.

— Maga Ferenc József adta ezt! — mondja éles és keserű tiltakozással.

— „Isten adta, Isten elvette, legyen áldott az Isten neve!” — vágja ki Marguliesz az idézetet és folytatja:

— „Jobb az élő kutyának a halott oroszlánál.” Vagyis: jobb élni medália nélkül, mint szuronyhegyre kerülni egy medália miatt.

Az orosz elrendezi az egész csoportot, miközben egyenként leszedi a foglyok melléről a medáliákat. Mikor a sebesült katonához lép, hosszasan ránéz, az irgalom undora elfintorítja az arcát és mondja:

— Csozt poberi!

Közben néhány szekér vonul előttünk és rajtuk számos fogoly tisztünk. Leverten ülnek és füstölnek. Az egyik hozzánk fordul:

— Mindennek vége, gyerekek. Mindennek vége.

Az orosz megállítja az egyik szekeret, odaviszi a sebesültet és a tisztek egyikét letessékeli, hogy a sebesültnek helyet szerezzen. De az osztrák tiszt nem akar leszállni.

Pali szemei szélesre tárulnak és kivörösödnek.

Az orosz katona az egyik tisztre emeli a szuronyát, a keze alatt pusztul el, ha nem száll le azonnal!

A tiszt kénytelen leszállani, az orosz még azt is ráparancsolja, hogy segítsen a sebesülteknek és ő maga

segít. Az osztrák tiszt segíteni akar, — de a sebesült katona elhúzódik tőle és epés, fojtott gúnnyal mondja:

— Köszönöm, főhadnagy úr! Ha maga ilyen állapotban lesz, én sem segítek majd magának.

— Bravo! — kiáltja Pali és a sebesülthöz rohan, hogy felsegítse a szekérre. Aztán az oroszhoz lép, megfogja a kezét és barátságosan megszorítja.

— Hálás köszönet, — mondja és Margulieszhez fordul. — Hogy mondják oroszul „bátor hős“?

— Malodic! — feleli Marguliesz.

— Molodic! — mondja Pali és megrázza az orosz kezét.

A tisztnek pedig gúnyosan udvarias mozdulattal mutatja, hogy lépjen be a gyalogosok sorába.

— Kérem, uram. Mindnyájan foglyok vagyunk.

— Helyes, — mondja Marguliesz. — „Ahol az isteni tekintély kockán forog, nem adnak tiszteletet a rangosabbnak.“

— Várj, várj! — duzzogott a sértett tiszt. — Várj, várj, még haza kerülünk.

Pali arcába tekint, aztán közvetlen közelébe lép, az őrmesterek módja szerint ordítja:

— Zum Rapport, Herr Oberleutnant!

Én szabadon széjjelnézek. Ez tehát a fogság. Itt hányatott életünk új fordulathoz érkezett.

Az eső megszűnt. A felhők közül előbujt a nap. Milyen szép az élet.

Menetelünk.

A táborunk egyre gyarapodik, minden oldalról új csoportok csatlakoznak hozzánk és mindnyájan a mi divíziónkból. Százával, ezrével. És ezt az egész egy... Különös... Mintha egy fegyveres katona láncra fűzve vinné a foglyok ezreit, magyarokat, osztrákokat, cseheket, bosnyákokat, németeket, törököket.

Egy éjszaka alatt egyszerű nyáj lettünk. Csordában hajtanak bennünket az étkezéshez, a pihenéshez és ha akarják — a vágóhídra.

Megfigyelem a tisztjeinket. Furcsa: mintha hirtelen elvesztették volna a fensőbbiségüket. Egyszerre elhagyta őket a hősiség, a fölény, a büszkeség, a hatalom, a tartás és a jellem. Ugyanazok az emberek, ugyanazzal a ruházattal, de minden varázs és hatás hiányában: minden méltóság nélkül.

A legendabeli királyfi hirtelen négylábú kutyává változott.

És mintha az orosz kezében nem puska és nem fegyver lenne, hanem egy hosszú korbács.

Eszembe jut, hogy az osztrákok kudarcos veresége után az austerlitz-i csatában, midőn a foglyok serege elvonult a győző Nagy Frigyes előtt — végigmérte őket és száналommal vegyes megvetéssel mondta:

— Ezek az ellenségeim? — Hát méltóak ezek a gyűlöletre?

A császárnak nem volt igaza. Ha látná most a német foglyokat, meggyőződne róla, hogy az ő hős katonái sem méltóak a gyűlöletre, a fogságbaesés pillanatától fogva.

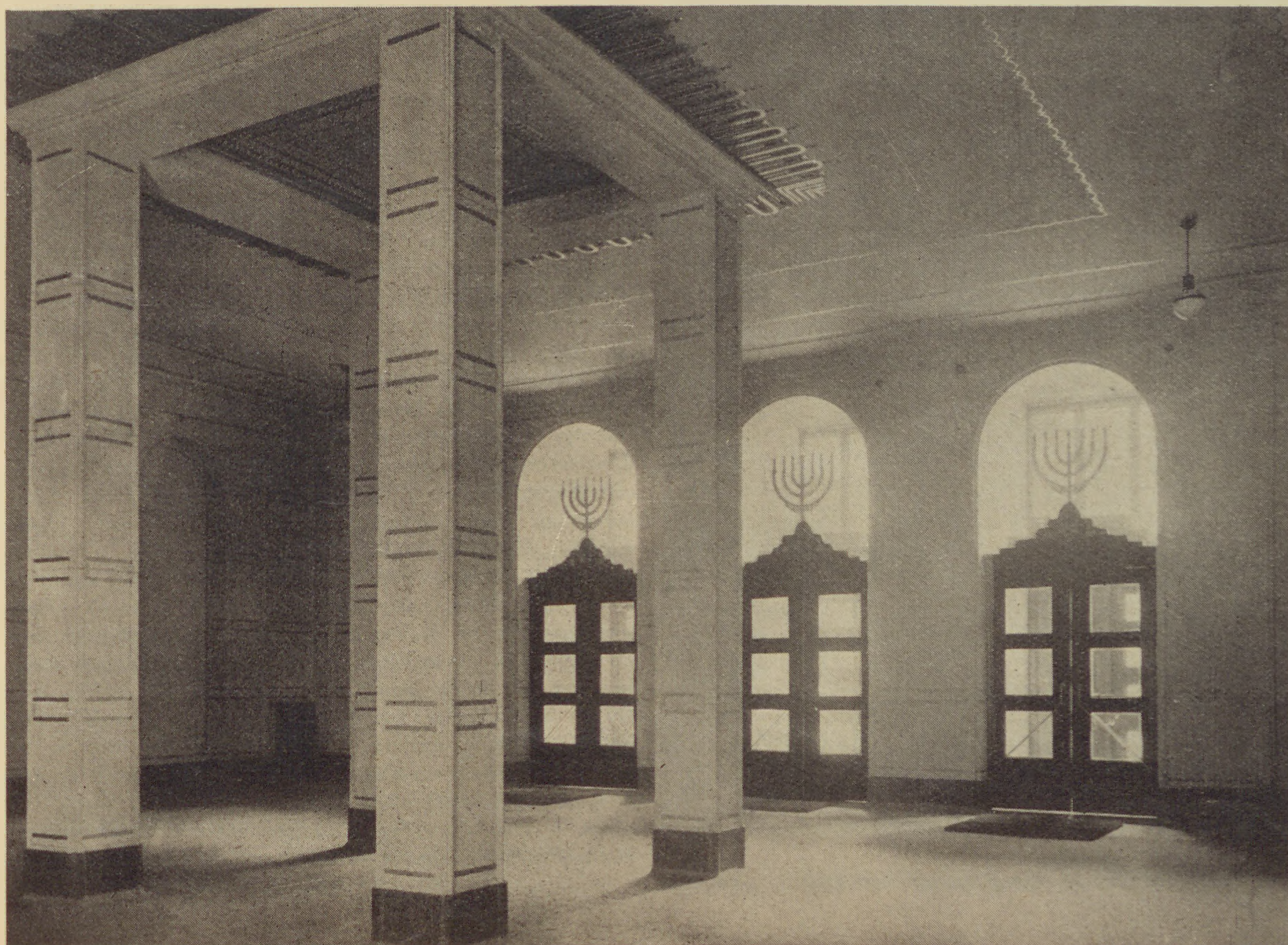
Mert egy rövid pillanat az egész.

Az a pillanat, midőn a győző cigarettával kinálja meg a legyőzöttet.

Héberből: TISBI ILLÉS

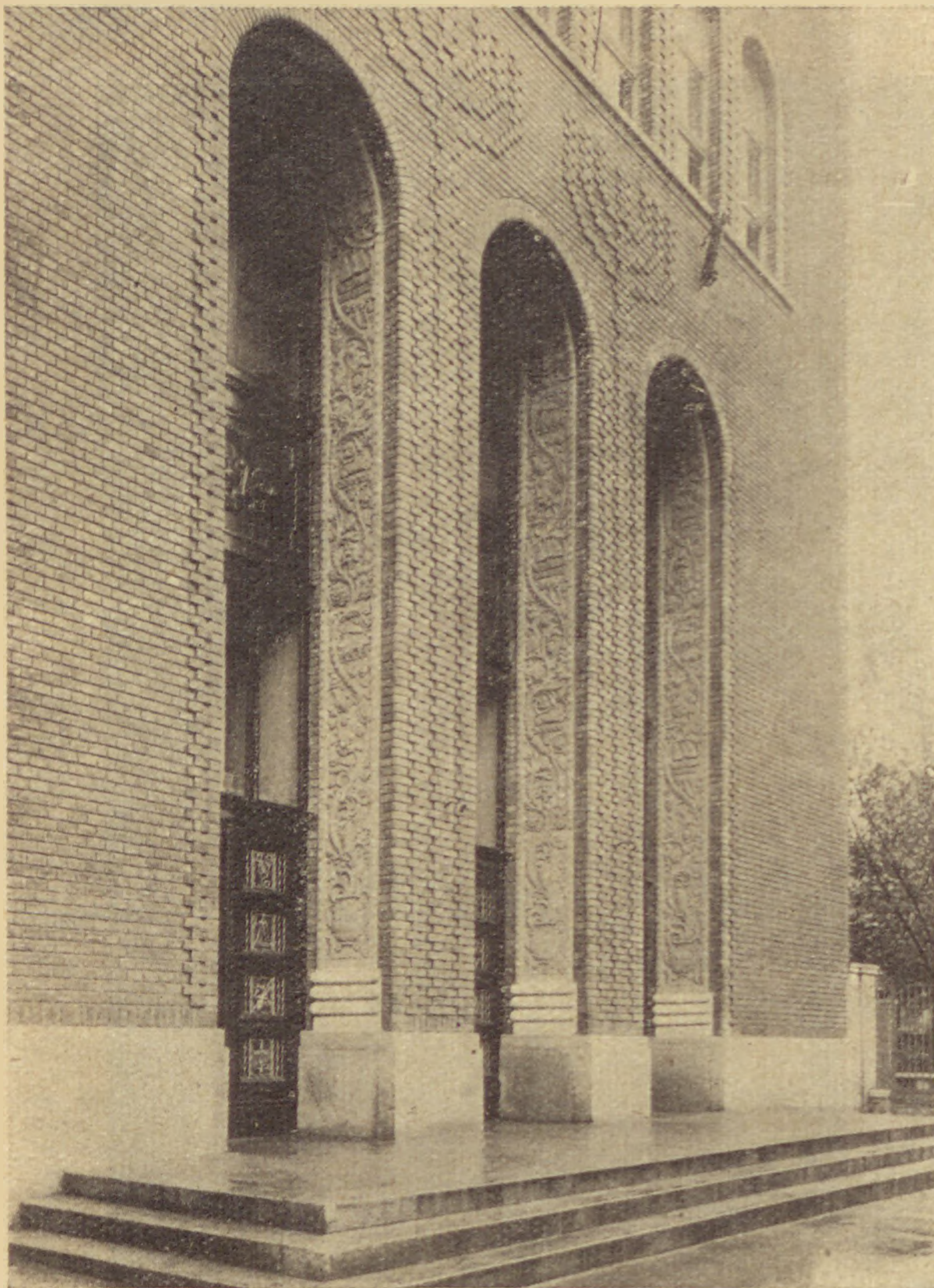
A leánygimnázium bejárata. Rachel, Mirjam és Eszter szobrával — Eingang des Pester jüd. Mädchengymnasiums

*Hegedüs Ármin műépítész, ny. főv. műszaki főtanácsos és Böhm Henrik műépítész :
A fiúgimnázium templomának aulája — Aula des Pester jüd. Gymnasiums*

Cedoko. Jótékonyág. A fiúgimnázium díszablaka
Prunkfenster des Peter jüd. Gymnasiums

Hegedüs—Böhm : A főgimnázium bejárata

GERŐ ÖDÖN: A ZSIDÓ GIMNÁZIUM PALOTÁJA

Hegedüs Ármin abonyiuccai zsidó gimnázium épülete modern palota. Hegedüsnek célszerűségi követelményeket kellett kielégíteni és a szépség célirányosságát is. Nem lehetett pusztán racionalista, noha az volt a feladata, hogy a legcélszerűbb iskolát építse és nem merülhetett bele a fantáziájába, ámbar hangulatot is követeltek tőle. És belejátszott az irányításba az is, hogy az iskola építését már megkezdte néhai Lajta Béla, hogy nem alkalmazhatott teljesen újat, hanem változott lehetőségekhez és szükségességekhez kellett már meglévőt, már megkezdettet formálnia. Tervezése tulajdonképpen áttervezés volt, az alaprajz és homlokzatok áttervezése, a nyers építmény átkomponálása. Gondolnia kellett Lajta Béla intencióira, emlékeznie rájuk kegyeletesen, a művész megbecsülésével.

Az intenció a monumentalitás volt, de a lehetőségeket a számvitel szabta meg, a szükségességeket pedig az építető új pedagógiai megfontolása. A félbemaradt épületbe két középiskolát kellett elhelyezni. Egymás mellé egy házban, úgyhogy külön is, együttesen is egzisztálhassanak benne. Lajta az egészszől indulhatott ki, Hegedüsnek a részek parancsoltak. Neki oda kellett érkeznie, ahonnan Lajta elindulhatott, Lajta kibontakozhatott, Hegedüsnek az összeállítás volt a dolga. Érdekesen oldotta meg. A tömeghatások és térproblémák jegyében rózta egymáshoz az épülettömegeket és békített egymáshoz homlokzatokat. Ellentéteket harmóniára fogott, különbözőségeket együtthangzásba. Tegnapot és má, festőiséget és struktúrát.

A pillérek függőleges ritmusát az ablaksorok vízszintes folyásával, a tagolt, kiszögeléses homlokzatokat a síma, nagy felületekkel, a dekoráció muzsikáját a tömegek pátozával igyekezett összeegyeztetni. Mindegyik magában való akarást és megoldást jelent és együttesen szerves összetartozást kell éreztetniök. A vörös, egytónusú téglaburkolatba belejátszanak a téglákból rakott ornamentumok. Nem lepleznek el semmit, nem színészkednek és nem lesznek azzá, amit dekoratív garázdálkodásnak neveznek. Leheletesek, szelídek. Adagió-muzsika. Többnyire héber motívumok. Az épületszárnyak sarkában önállóan kiképzett lépcsőház magasba nyúló, karcsú pilléreire bujább a dekoráció és bibliai szimbólumokból alakított skulptúra díszíti a leánygimnázium kapuloggiáját is. A fiúgimnázium főhomlokzatából hatalmasan előretörő kiszögelést párkány koszorúzza: párta, párkány és attika összehoronzása. A karcsú, magas, háromtagú kapu és fölötte az íves ablaksor nagyarányún tölti be a kiszögelést. Tőle balra a templomszárny: karcsú pillérek, hosszú keskeny ablakok, lent és fent finom párkánylécek. Ennek az épületrésznek nem célszerűséget, hanem hangulatot kell demonstrálnia. Bent az udvarban egy kampanileszerű kémény-torony szegődik hozzája. Az udvar homlokzatain a ritmusok sokfélesége, egyenesen ellentétesége festőiségbe vész. Az abonyiuccai homlokzat széles, nagy ablakaival, kiszögeléseivel világosan hangsúlyozza az épület struktúráját. Az új építészetben a struktúra és az architektúra egymást fedő fogalmak. A modern ház képe legyen olyan, mint a jó arckép, amely Dürer híres „belső figuráját” is érezteti. Hegedüs iskolapalotájáról meg akarom állapítani, hogy érezteti a struktúráját. Belső figurájában szelős, világos termek és folyosók, célszerű szertárak, hangulatos csarnokok, festői változások a térképzésben. Három évtized moderniségeinek leszűrődései, de organikusan összefüggőknek látszanak.

(Nagyobb tanulmányból : „Tér és forma“)

Somlyó Zoltán: Aki az Egekbe nőtt...

— Herzl halálának évfordulójára —

A gyűlölet-bozótból, hol az indák
közt hullára szimatol a vad sakál:
felénk magaslik egy zsidó alakja —
domború homlok ... próféta szakáll ...

Kezében vándorbot van, vert aranyból,
mit a vak hit fényéből ötvözött ...
Ez nem Ahasvér bolyongó alakja,
de próféta a próféták között! ...

Isteni szárnyak csattogása hívta
s szólt: itt vagyok, ó, küldj csak engemet! ...
S élet fakadt a ghe ttó sárga foltján,
a kunyhók és a paloták megett ...

Judea, ébredj! ... ezt mondta az ajka
s Judea ébredt s hajnal pirkadott ...
Igéret-földet lehelt a szívéből,
mindennél több volt, amit ő adott!

Mi a Rothschildok színarany-hajója!
Mi a vagyonnak vak szeme ehhez?! ...
Mi a szultánok ragyogó hatalma,
mikor egy népnek szíve ébredez?! ...

A zsidó nép szíve volt ő és ajka,
a lelkén át Izráel álmodott ...
És olyan álmot, melynek mákonyából
való élet s szent Ige támadott ...

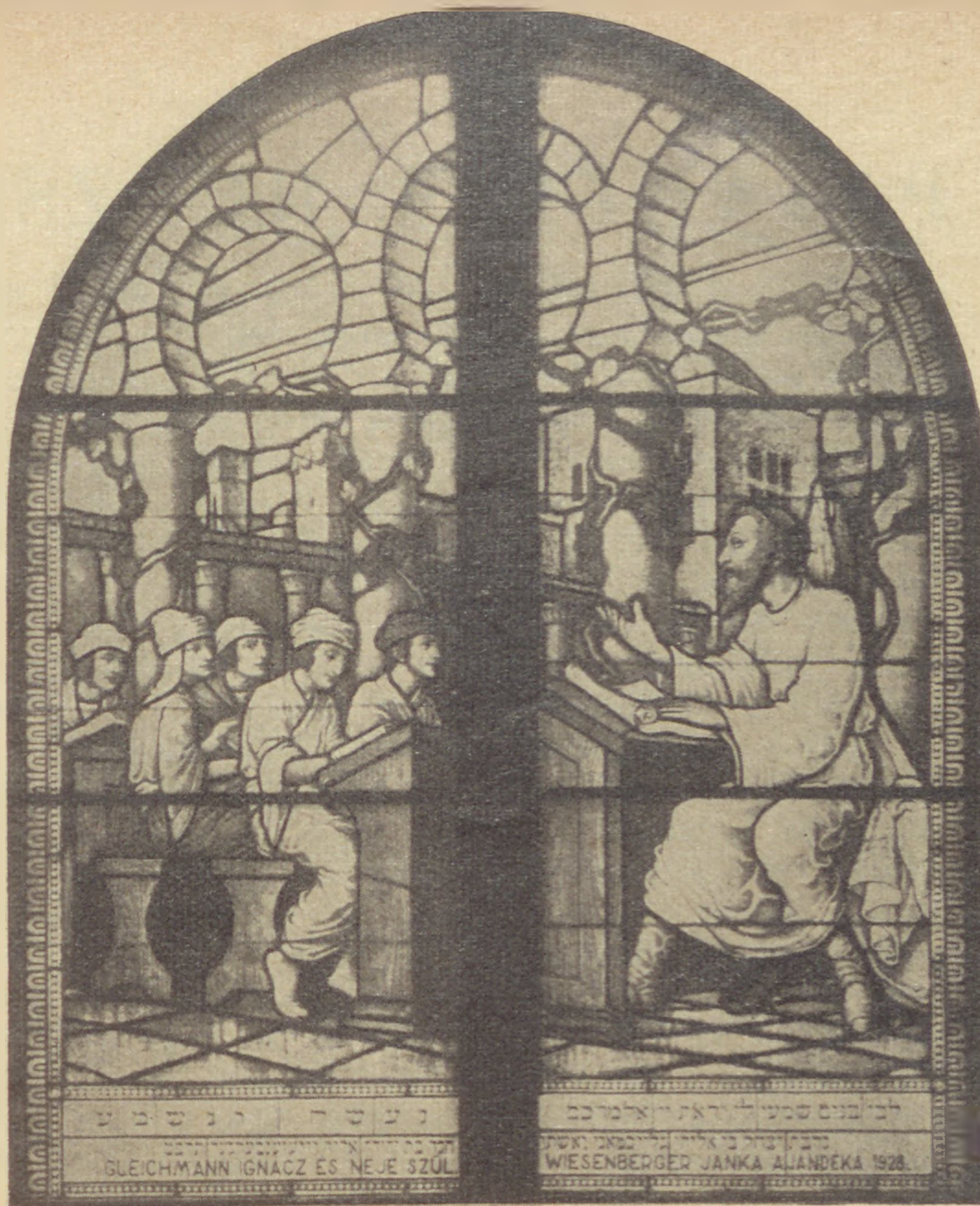
Uralkodókhoz ment és meg nem hajtá
fejét sosem, hisz maga is király! ...
Gyémánt s arany ajándék volt kezében
a gyűlölet-tenger partjainál ...

Megijedtek tőle ... örültek nézték
s szívéen ott ült a véres fájdalom ...
s a történelem sínjein robogva
tovább dolgozott az örök dalon ...

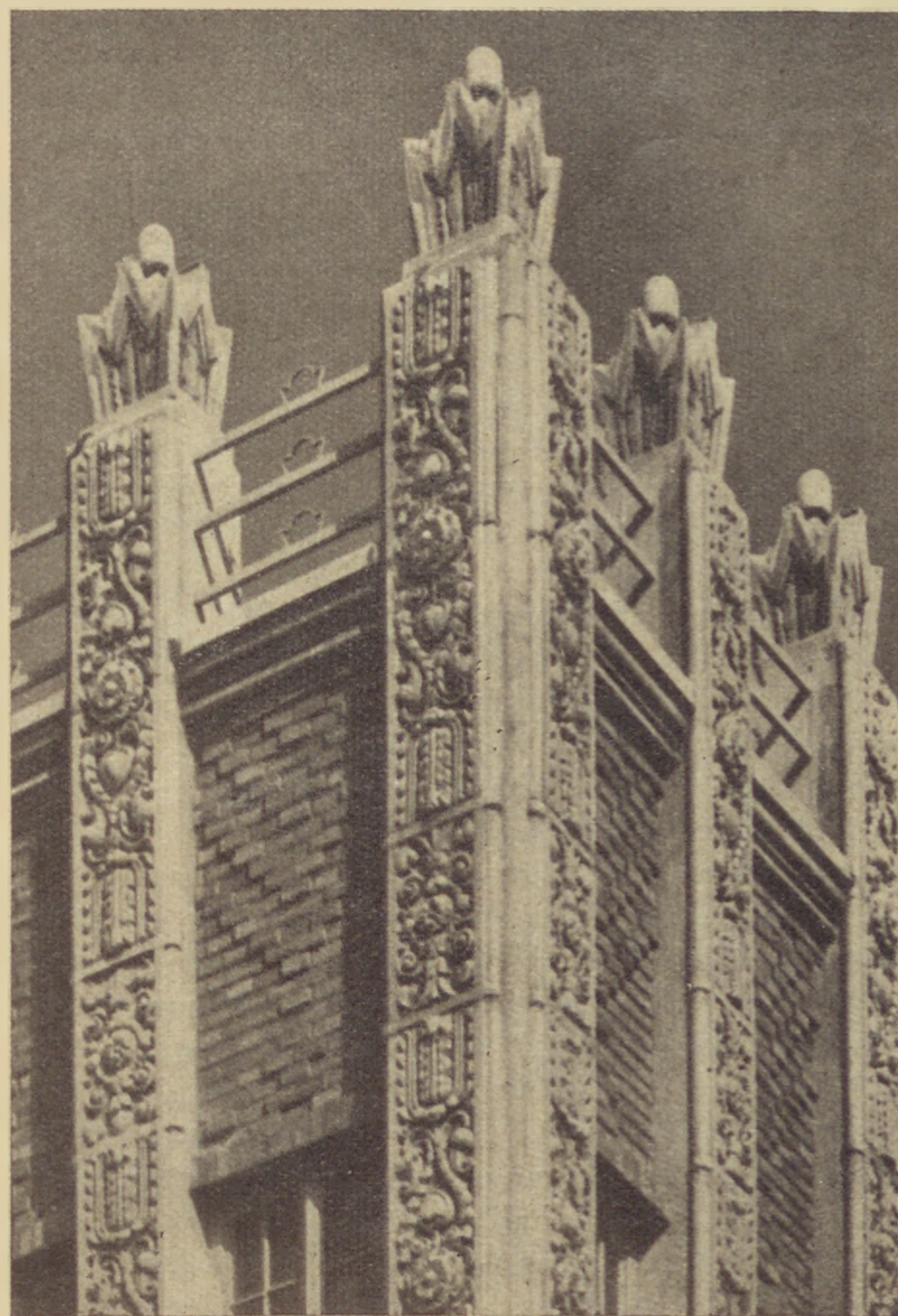
Kezénél fogva vezette a népet,
e kétezer év óta hontalant ...
a pápáig ment s átrepült ő mindent,
mi hetykélkedik odafent s alatt ...

A vérét adta, lelkét és szerelmét,
magot hintett el az üszök felett
és attól félt, hogy míg az kicsírázik,
az éhhalál már mindent eltemet ...

Vértanuja a zsidóbecsületnek!
A zsidógondolat mártírja ő!
Messiásnak nézték... Mózesnek csudálták ...
s az Ember volt, ki az Egekbe nőtt! ...

Tóra. A fiúgimnázium lépcsőházi díszablaka

Hegedüs—Böhm: A fiúgimnázium lépcsőházi homlokzata

Nem... Hudzsa asszony egyik mesém egyik alakjához sem hasonlított, — hiába igyekeztem őt besorozni a mesevilágba. De ahogy ott állott a nyitott ajtóban fáradtan az ajtó szárnyához dűlve, ahogy magához ölelte gyermekeit, volt benne valami mese-szerű. Ma azt mondanám, egy idegen világrész exotikuma áradt belőle... A színes, itt-ott már napszívott keleti ruhájából mély, bársonyos fekete szemeiből az olajbarna arcából... És abból a kissé talán színpadias méltóságból, ahogy állt és várt a küszöbön, ahogy állt és várt hívó szóra, baráti kézre...

Hudzsa Palesztinából jött az én gyermekkorom városába. Férje, Reb Mordecháj után jött, aki egy évig mint melamed élt ott és éppen... éppen a Hudzsa és gyermekei érkezése előtt két héttel minden búcsú nélkül elhagyta a várost. Abban senki sem kételkedett, hogy Reb Mordecháj szent ember. Boldog volt, aki nála tanulhatott, aki részt kapott az ő tudásának kincséből. Ha nagy ritkán otthagyta a könyveit és földre szegzett szemekkel végigment a Zöldfa-uccán, az ajkai akkor is szent szavakat mormoltak... Mi gyerekek ilyenkor tisztelettel kitértünk útjából, nehogy belénk ütközzön. Miért is távozott búcsú nélkül? Vajjon melyik „betnha midras“-ban imbolyog most keskenyvállú alakja, merre világít halovány arca?

De két hét nagy idő és már elhalkultak a kérdések, kezdték elfelejteni Reb Mordechájt. Most aztán itt áll ez az asszony, aki utána jött. Itt áll az ebédlőajtóban, nem lép beljebb a küszöbről, a gyermekeit öleli, a kicsit, aki végtelenül bájos fürtös fejével, csillogó szemeivel és a nagyot, a növendékleányt, aki nek friss, fiatal üdesége elhalványodott az anya jelentőségteljes parancsoló szépsége mellett. Szép volt ott az ajtóban, bár a Kelet asszonyai hamar elvirulnak és már túl lehetett a harmincon. Szép volt, bár „spiclit“ viselt, ami a parókánál is szigorúbb viselet és még sejteni sem engedte, vajjon olyan fényes, sötét-e a Hudzsa haja, mint a szeme?

A Nagyanyám mingyárt az első látásra belészerezett Hudzsába. A vendégszobát rögtön készenlétbe helyezték, a három fáradt vendég számára, hogy a hosszú, nehéz út után megpihenjenek.

A városban hamarosan elterjedt a hír, hogy megérkezett a Reb Mordecháj felesége és gyerekei. Sokan jöttek hozzánk kíváncsiságból, sokan meleg emberi részvétebből. Mert voltak, akik megsejtették, hogy itt valami nem mindennapi tragédia rejtőzik. Két hete, hogy eltűnt az ember, talán éppen abban az órában, mikor az asszony a két gyerekkel hajóra szállt, hogy eljöjjön utána... Nem csekélység, egy ilyen út! És úgy látszik, hiába tették meg, Reb Mordecháj volt... nincs. Eltűnt... Nagyanyám alig merte megmondani Hudzsának. Ez mikor hallotta, elsápadt, a sötétbőrűek furcsa zöldes sápadtsága öntötte el az arcát... De azért nyugodt maradt...

Még ma is emlékszem, hogy ültek egymás mellett a fehér szegekkel szegélyezett fekete bőrdívá-

nyon Hudzsa és a Nagyanyám. Hudzsa beszélt és a Nagyanyám hallgatta. Senki a világon úgy nem tudott hallgatni, mint ő. Azzal a szelíd lelkes arccal, azokkal a megértő jóságos szemekkel... Az idegen asszony beszélt. Néha egy-egy könnycsepp jelent meg a szemében, szinte már kicsordult, mint guruló gyémánt a barna arcra, — de Hudzsa ilyenkor behúnyta a szemét és a szeme mintha befelé nyelte volna a könnycseppet... Az volt már akkor az érzésem, büszke, nem akar sírni senki előtt, pedig biztosan volna oka rá.

Arra a péntek estére is emlékszem, amit Hudzsáék nálunk töltöttek. Csodálatosképpen a gyermekei alig érdekeltek, csak őt néztem és a Nagyanyámat. Akkor este Hudzsa levetette színes ruháját, amely bizony a hozzátapadó romantika nélkül elég kopottas volt és fehér selyem köntössel cserélte fel. Fejét is hófehér selyemkendő fedte. Olajbarna arca sötétén izzott a fehér selymek közepette. A Nagyanyám lila ruhájában fehér arcával, szelíd kék szemével szinte egészen más fajtából valónak tűnt fel mellette. Mégis én megéreztem közöttük a titkos rokonságot. A vendég fejedelemnő távoli országa üdvözlését hozza a mi házunk jóságos királynőjének... És együtt ünnepelik a szombat menyasszonyát. Csodás meséken nevedezett gyermekfantáziám új táplálékot kapott ezen a péntek estén... El is felejtettem, hogy Hudzsa tulajdonképpen a kopott kaftánú, sápadtarcú Reb Mordecháj után jött ide a távoli országból. Nem is gondoltam már Reb Mordechájra...

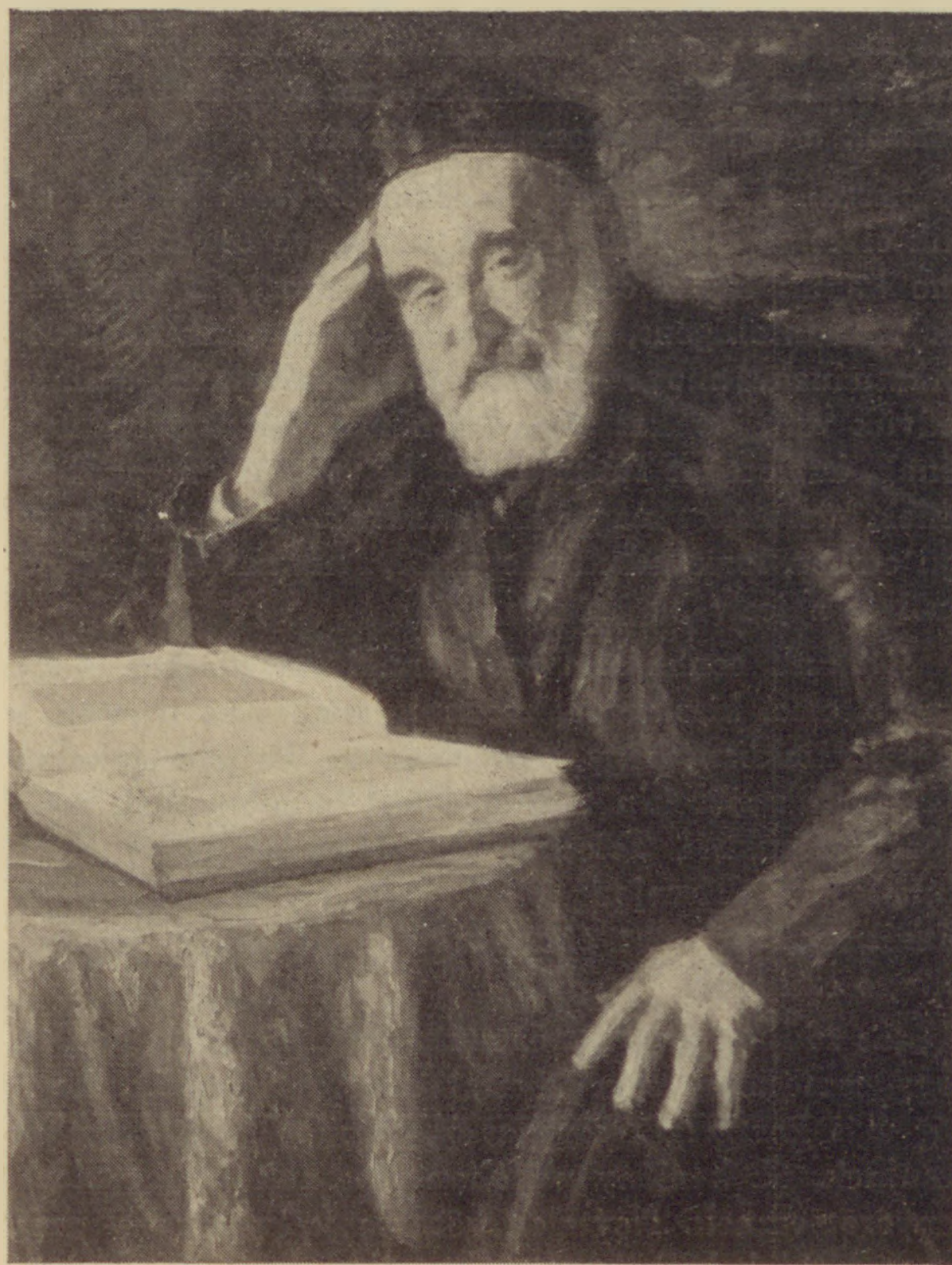
Sokkal-sokkal később, hosszú évek multán, az édesanyám mesélte el nekem a Hudzsa és a Reb Mordecháj igazi történetét. Csak akkor hullott le a mesék színes fátyola Hudzsa alakjáról és a szürke Reb Mordecháj homloka fölött akkor gyulladt ki a misztikus fény... Reb Mordecháj szent ember volt. Éjt és napot egybevéve buvárkodott a szent könyvekben, megtartott minden még olyan kis parancsolatot is — és mégis volt egy nagy baja —, nem tudott megmaradni hosszabb ideig egyetlen asszony mellett sem. Sokszor házasodott ez a különös ember, de négy hét, hat hét, három hónap, esetleg négy hónap az esküvő után — Reb Mordecháj eltűnt a házból, néha még a válólevelet is elfelejtette megírni... Volt a lelkének egy része, ahová senki be nem hatolt, se testvér, se asszony, se gyermek. Mikor a léleknek ez a területe került felszínre nála, gondolkodás nélkül otthagyta házat, asszonyát, gyermekeit.

Valami messziről jövő ellenállhatatlan kényszer hatása alatt állott-e ilyenkor vagy csupán mélységes melankólia volt ez nála? — Jó szelleme vezette-e Isten titkos útjaira, vagy a démonok üzték vele sötét játékaikat? Ezt senki sem tudta. De Reb Mordecháj akármilyen jó, szelíd, szép asszonya volt, egy napon, vagy egy éjszakán eltűnt a házból. — Eltűnt és elásta magát valami messzi városban jó embereknél és még szorosabb szövetséget kötött a szent könyvekkel. Alig evett, csodálatosan kevés táplálékra volt szük-

sége ilyenkor és ha néha ellenállhatatlan erővel nyomta el az álom, ott aludt odaborulva a nagy foliás lapokra. Asszony, gyerek — el is felejtette a létezésüket. Néha gondolt rá, hogy el kell küldenie a gettet, a válólevelet, hogy felszabadítsa az asszonyt, de az is előfordult, hogy az elhagyott asszony kutatott utána keserves hónapokig, míg végre sikerült annak rendje és módja szerint elválni tőle. Mind az asszonyok örültek, hogy megszabadultak a vele való házasságtól, gyűlölettel és megvetéssel beszéltek róla. Csak az egy Hudzsa sejtette meg, bár öntudatlanul, a megszállottságot, a sorsszerűséget ebben a furcsa érthetetlen viselkedésben. Úgy beszélt erről, mint egy szent örületről, amelyet tűrni kell... Talán ezért volt, hogy Hudzsához másodszor is visszatért Reb Mordecháj és Hudzsa másodszor is megkötötte vele az életre való szövetséget... De ezt érdemes részletesen elbeszélni. Az első házasságkötésük után körülbelül négy hónappal, Reb Mordecháj már otthagyta a házat. Szokásától eltérően néhány sort hagyott hátra, amelyben tudatta Hudzsával elhatározását és Isten áldását kérte rá és születendő gyermekükre. Úgy látszik, ezzel az asszonnyal mégis érzett valami lelki közösséget. De azért többet feléje sem nézett. Válólevelet adott neki is, egy évre rá már másik asszonya volt. Persze, annál sem tudott megmaradni és azt mesélték, hogy abban az időben, amely a Hudzsával való első és második házassága között eltelt, sokszor házasodott és persze ugyanannyiszor vált el. Mert a törvényt tisztelte... Kettőjük első gyermeke már 11 éves volt, mikor a sors újra összehozta Hudzsát Reb Mordechájjal. Az ember most majdnem egy esztendeig bírta ki, de aztán mikor a kis csecsemő, a bársonyos szemű Lea négy hetes volt, odaállott az asszony elé: Én most megyek Hudzsa...! Hudzsának egy percre elállott a szívverése. Aztán odalépett a bölcsőhöz, kiragadta belőle a szunnyadó csecsemőt és a nap felé fordította az angyali fejecskét: Nézd, nézd ezt a gyönyörűséget adta Isten nekünk és te itthagynád, volna hozzá erőd? Ő se ismerje az apai szeretetet, mint a másik, mint Mirjam? Az ember ott az ajtóban megingott. Talán először életében kérdezte önmagától, mi hívja el innen az okos, jámbor asszony mellől, a két szép gyermek mellől... A nagy misztikus hívó erővel szemben először érezte, hogy marasztalja is valami. Az asszony nagy égő szemekkel figyelt. Érezte a láthatatlan erők küzdelmét a sápadt, hallgatag emberben. Férfjének egyetlen mozdulata sem kerülte el figyelmét. Látta, hogy a rajongó merev tekintet, amely már távoli idegen szférák felé fordult, hogy nyer újra életet, látta, hogy lágyul el, mikor a bölcsőre néz, amelyben már ismét ott pihent az alvó csecsemő. Megtörtént a csoda. Hudzsa győzött, az otthonná vált ház, a gyermekek győztek. Reb Mordecháj ottmaradt. Ottmaradt még egy teljes esztendeig. Akkor aztán nem búcsúzott, csak eltűnt. Nem állt oda az asszony elé, aki még mindig boldogan hitt a csodában. Félt a szemétől, a két sötét csillagtól, nem akarta látni a rémület lángja hogy csap ki a szelid ragyogásból... Mint akkor... A válólevél ott feküdt szépen megírva a

nagy asztalon... Mint egy halotti lepel, gondolta Hudzsa, mint egy halotti lepel... De olyan volt ez az asszony, mint szülőföldjének cedrusai, hajlott, de nem tört meg a viharban... És addig tette félre a pénzt, addig dolgozott, kért, rimázkodott, szaladt fűhöz-fához, levelezett európai rokonaival, hogy mire megtudta, hogy Reb Mordecháj a mi városunkban van, már együtt is volt a pénz is a nagy útra. S mi ezután történt, már vele éltük a palesztinai asszonnyal.. Még csak azt kell elmondanom, hogy mikor a nagyanyám azt kérdezte Hudzsától, amit minden asszony kérdezett volna: És megbocsátana neki, visszamenne-e hozzá harmadszor is? Hudzsa komolyan, szelíden válaszolt: Drága barátnőm, ha ő ült és tanult, a pad roskadozott az ő rengeteg tudása alatt. Egy emberben, aki ennyit tud, Isten lakik... Nem ér fel hozzá az én véges asszonyi eszem. Lehet, hogy örület, amit tesz, de szent örület...

Arról, hogy volt-e alkalma Hudzsának harmadszor is összeesküdni Reb Mordechájjal, nem tudok semmit, — de körülbelül másfél esztendővel azután, hogy Hudzsa sok könnytől, jó kívánságtól kísérve és sok ajándékkal megrakodva, elhagyta a várost, Nagyanyámnak levelet hozott a posta Palesztinából. Hudzsa írta: Kedves barátnőm! Örömmel és boldog szívvel tudatom, hogy Mirjam lányom menyasszony. A vőlegény nagy rabbik ivadéka, mint Mirjam édesapja is. És reggeltől estig ül és tanul. És úgy tud tanulni, hogyha ül, a szent könyvek mellett, a pad meggörnyed alatta. Hála legyen a Magasságok Urának! Reb Mordechájról nem volt szó a levélben...

Prof. Leonid Pasternak (Berlin): Talmudista

ESRIEL CARLEBACH: EGY ELMARADT NÉPÜNNEP

100 FUVAR

Litvániai országúton, kis eldugott városkák felől rázós, bukdácsoló parasztszekerek egy domb felé tartanak. Lassan, hintázva szelik át az utak vékony, mocsaras rétegét, a peszach utáni sarat... Ezeken a kocson tejképű fiúk ülnek, kék sapka van a fejükön és mély lélekzettel szippantják a félig már nyári levegőt. Közben az itt-ott feltűnő falvak rabbijainak kvalitásairól vitatkoznak és néha előszedik anyjuk sütemény-csomagjait. Mincha-időben leszállnak a szekérről és a mezőn imádkoznak.

Estefelé azután már közvetlenül a domb előtt, amely felé minden égtájról igyekeztek, összetalálkoznak a szekerek. Ezen a dombon fekszik Telsch. A fiúk kiszállnak, kinyújtják elkínzott, összerázott tagjaikat.

Ebben a történetben nincs semmi különös. Minden peszach utáni vasárnapon ugyanígy érkeznek az Ūristen ifjú rekrutái a telschi piactérre, hogy a világhíres jesiván töltsék a nyári félévet. És épp így érkeznek a téli szemeszterre is. Ami figyelemreméltó, az, hogy most éppen 100-szor találkoztak össze a szekerek a telschi domb alatt. Egyszerűen így mondhatnám: a telschi jesiva fennállásának ötvenedik évét ünnepli és hogy az idén huszonhatodszor kezdik előlről a talmudot... De úgy hiszem, így senki sem alkotna magának képet arról, mit is jelent az: ötven év, Telsch. Persze, meg lehetne még azt is mondani, hogy talmudtudásaink ezrei, papjaink és íróink legjobbjai itt nevelődtek, — de félek, még így sem szólnék méltóan erről a jubileumról. Ha Telschről beszélünk, nem a történeti dátumok, nem történetfilozófiai frázisok a fontosak, hanem a száz fuvar.

Erről a száz fuvar fiatalemberről kell szólni, akik előtt az élet száz kapuja áll nyitva és akik mindegyik kapuk közül csak a tórát választják. Száz fuvarja az intelligens, fiatal embereknek, akik kíváncsiak lehetnének, ahová akarnának, tanulhatnának amihez kedvük van, jövőket álmodhatnának, házakat építhetnének, karriereket futhatnának be, szülőiken segíthetnének, üzleteket nagyobbíthatnának, — száz fuvar ifjú ember, lemarad mindezekről, lemarad a saját énjéről és a jesivába indul.

Nálunk senki sem vesz annyi fáradságot, hogy érzékeltesse, kiszínezzé, mennyi idealizmus lakozik a mi jesiváinkban, hogy mit jelent az, ha gyermekeink százai, akik már kinőttek a szülői hatalom alól, saját elhatározásukból Telschbe indulnak és pedig nem álmodozó vallásrajongásból, vagy szerzetesi lemondásból, hanem mint éber, minden valóságot reálisan felfogó emberek.

És tudják, hogy itt semmit sem fognak kitanulni, hogy sem állás, sem hivatal nem int feléjük, hogy míg más kortársaik hasznos és hasznosítható dolgokat tanulnak, ők kemény padokon alusznak és kegyelemkenyeret esznek. Névtelen hősei a jesivának, — még azt is látniuk kell, hogy az egyetlen, amit itt elérhetnek, a szellem nemesi oklevele — folyton veszít ér-

tékéből és míg kortársaik a metropolisok egyetemlein befejezik tanulmányaikat, felettük minden változás nélkül szállnak el az évek, már az életformálás összes kapui bezárulnak, nincs más kilátásuk, mint egy após, aki pártában maradt leánya számára egy talmudtudóst keres, a kis szűk vegyeskereskedésébe társául... És mégis felszállnak újra és újra a száz fuvarra. Kétszer egy évben újra elhatározzák magukat peszach és szukkoth után, Telsch felé viszi őket a szekér, a telschi domb felé igyekeznek, nem gondolva a nyárral és nem gondolva a téllal.

ÖT RABBI

Őszintén szólva: nem volt olyan egyszerű eljutni ehhez a 100 fuvarhoz. És az utolsó évszázadban alig egy jesivának sikerült. Ha Telsch felé szemeszterenkint 100 fuvar igyekszik, ez kizárólagosan a vezetőinek, a rabbiknak érdeme. Ezekről a rabbikról egyszerűen és röviden el lehetne mondani, hogy világhírű talmudi nagyságok voltak, ezt vagy azt a művet írták, és mindenkitől tisztelve, magas korban, ekkor vagy akkor elhaláloztak. De, hogy ezzel nem jutnánk el a dolog lényegéhez, az világos. Az átlagnál nagyobb tudás még nem képesít egy jesiva vezetésére. Nem elég a nagy szakáll, a magas prémkucsma, a nagyon okos szemek és a könyvek fölé való hajlás...

Viszont, ha azt kell elmondanom, hogy valójában milyenek is voltak az alapító Rabbi Eliezer Gordon és négy utóda, akkor ismét nehézségek tornyosulnak elélem. Mert hisz épp azzal tartották Telschet 50 esztendeig, hogy nem néhány merev dogmát képviseltek, hanem ők maguk, mint példaadó és nevelő emberek mindannyiunkba, akik velük tanultunk, belénk nőttek.

Ez volt az ösztön, amely százszor megtöltötte a száz fuvar. A rabbi, aki bennünk magunkban, a vérünkben élt.

Igy lett Telsch Európa legnagyobb jesivája. És így volt lehetséges, hogy a talmudi szokás ellenére, osztályrendszert épített ki a jesiván belül, hogy előkészítő-iskolát szervezett, ahol a világi tudományok is helyet kaptak.

Ha egy más népnek ilyen alakjai volnának, akik ilyen önzetlenül, minden külső ellenérték nélkül, foglalkoznak egy történelmi szellemi kincsrel, akkor őket és vezetőiket nemzeti hőökként tisztelnék és tanházuk zarándokhellyé válna. De nálunk mindez majdnem észrevétlenül, egy kis litván város elhagyottságában játszódik le. Így Telsch jubileuma nem lesz az, aminek lennie kéne: nép-ünnep. És így az ötvenedik születésnapján épp oly bizonytalan, mint eddig, hogy a jubiléum megéri-e a következő évet...

És ha — amitől Isten őrizzen — ez mégis Telsch utolsó ünnepi éve volna, akkor ez lenne egyben az utolsó nagy ünnep, amelyet a zsidó idealizmus ünnepel.

Yichje a Jemenita és két felesége

Yichje der Jemenite u. seine zwei Frauen

J. GAL-EZER: YICHJE A TEJES ÉS KÉT FELESÉGE ÉLETKÉP A ZSIDÓ JERUZSÁLEMBŐL

A baktató számár nyakán rázkódó csengő, már 25 éve, messziről hirdeti Yichje, a yemenita tejés jövetelét, aki mindig fehér kötényében, tradícióból állandóan a fején tartott fezzel, kényelmesen ül két tejeskanna között. Hosszú fekete pájesszébe az utóbbi öt évben néhány fehér szál lopakodott be, miután első felesége, Rumja mellé másodikként egy fiatal perzsa zsidólányt vett el. Chol Hamoed napján, mikor látogatását tette, csakhamar, minden felszólítás nélkül, belekezdett az élettörténetébe:

„Ma 25 éve, hogy Yement elhagytam. *Kén, kén, jedidi, lo kalim hém hachajim* (igen, barátom, nem könnyű az élet)! Sok házam, birtokom, barmom volt Yemenben. De nem tudtam elviselni az imám rettenetes uralmát. Ünneppom volt, mikor jó pénzért megkaptam az engedélyt az Erec Jiszráelbe utazásra. Javaimat konfiskálta az imám. Sikerkült azonban némi ékszerrel átcsempészni. Baruch hasém, szerencsésen megérkeztünk Erec Jiszráelbe és Jerusálajimba jutottunk. *En busa laavod ézu avoda sehi b'erec avotenu* (nem szégyen semmiféle munka őseink földjén). Teheneket vettem és tejés lettem. És nem szenvedtünk szűkiséget, *baruch hasém*.

És jöttek a háború és boldogtalanság napjai Jerusálajimra. Egyik tehenemet a másik után kellett eladnom, míg 1917-ben elhatározták, hogy elfoglalják a Szuezi-csatornát és most már nekem is, a fiaimnak is a frontra kellett mennünk. Rettenetes nélkülözések közt vonultunk a sivatagon át. Tevék cipeltek sokezer üres petróleumkannát, amelyekből a törökök hidat akartak verni a csatornán... Mikor a csatornához értünk, ellenségnek nyoma se volt és a törökök vígan kezdték építeni a hidat. Ekkor hirtelen repülőgépek és hadihajók százai jelentek meg és a bombák és

gránátok pokoli tűzében ezrek estek el, köztük az én fiaim is. Én megmenekültem. Éhségtől, szomszóságtól félholtan, irgalmas beduinok találtak rám. Hosszú hetek után hányódtam vissza Jerusálajimba.

Negyedik fiamat súlyos betegen láttam viszont, elgyengítve a nélkülözésektől. Meghalt, minden áldozatunk dacára, és mi egyedül maradtunk... Évek múltak és nekünk ismét jobban ment. Birtokhoz, vagyonhoz jutottunk. Házat vettem a perzsa zsidónegyedben, ahol sok barátom van. Nem látogatnál meg?“...

Szívesen fogadtam a meghívást, mert érdekes volt Yichje életét közelebbről megismernem. Tudtam, hogy öt évvel ezelőtt elvett egy perzsa zsidólányt.

Aznapi délután elvitt Yichje fényképezőgéppel egyetemben, hogy levegyem feleségeivel együtt. A kert bejáratánál első felesége, Rumja üdvözölt, aki nem volt szép, de maga a megtestesült jóság. És most egy nagy adag elkeseredést olvastam ki a szeméből. Tán nem volt megelégedve Yichje második házasságával? Sára, a másik asszony, tipikus perzsa zsidóasszony volt, vagy 23 éves. Gazdag ékszereket hordott, de ő is mindennek inkább látszott, mint boldognak. Yichje megmutatta kis, kétemeletes házát. Lent van Rumja lakása, fenn Sára két szobája.

„És te?“ — kértem Yichjét. Mosolyogva, kissé sóhajtván mondja: *ani gar al pi rov l'maala* (többnyire fenn lakom).

Feketekávé, édességek mellett ülünk. Rumja a gyerekekkel visszavonul. Meglepetve kérdezem: „a gyerekek nincsenek anyjokkal?“ Yichje bólint: „*oy, jedidi, carot rabot*“ (jaj, barátom, sok haj van). De hadd mesélem tovább.

Néhány évig éltünk Rumjával magányosan. Akkor ő azt mondta, hogy szeretne újra gyerekzsivajt hallani, és váltig

unszolt, hogy hozzak egy második asszonyt a házhoz, bár én rosszat sejtettem. Egy barátom ajánlotta 18 éves leányát. A leány ellenkezett, de ő hozzám kényszerítette és én is gazdag ajándékokkal szoktattam a gondolathoz, hogy hozzám jöjjön.

Azóta öt év múlt el. Rumja, aki maga kényszerített erre a lépésre, azóta az élő elkeseredés. Magához ragadta a ház parancsolását jobban, mint valaha. A gyerekeket ő vette birtokába, ő ápolja, mossa, eteti őket. Az egész háztartást ő vezeti, ő a ház úrnője a szó szoros értelmében. Kínozza Sárát, kínozt engem, csak a gyerekekhez olyan jó, mint régen. És nekem hallgatnom kell, mert mit tennék nélküle? Ő feji és legelteti a teheneket és uralja a házat. Sára pedig kicsit tisztogat, csak a legkönnyebb házimunkát végzi és unatkozik. Ő is el van keseredve, ha meggondolja, milyen szerepet játszik a házban.

Yichje sóhajtván fejezte be elbeszélését. Most már tudtam, hogy a fehér szálakat nem az öregség keverte a szakállába... Mikor a házat elhagytam, hozzám csatlakozott Rumja, aki egy nehéz tejeskannát vitt a városba. „Nos, Rumja, hogy vagyunk?” — „Köszönöm, lassacskán.” — „Miért viszed a nehéz kannát?” — Erre kitört a visszafojtott keserűség. — „Hát ki dolgozzon, kínlódjon, ha nem én? Azt hiszed, az tud mást is, mint gyereket szülni? Azért is akartam, hogy Yichje elvegye. Végezze csak azt a munkát, amire termett, én pedig az életről gondoskodom. Én gyereket, sajnos, már nem fogok szülni”, — mondja irigységgel.

Szegény Rumja! De még inkább az Yichje, a kétnejtő yeménita! Azt hiszem, az olvasó nem fogja a „háreméletet” megirigyelni.

Fordította: IVOR ANDOR

ZSIDÓ HUMOR

KNER IZIDOR: EMLÉKEZÉSEK

TÁRCAIRODALMUNK ATYJÁRÓL

Európéer voltával, nobelségével, szellemességével két nagy emberünk tündökölt korában, mindenk fölött ki-magaslólag.

Idősb Andrássy Gyula gróf és Ágai Adolf.

Közismert, hogy legelső helyen álló nagyon szatirikus élelappja révén sűrűn keveredett konfliktusba és soha szerzőt ki nem adott, hanem állta érettség a sarat.

Blaha Lujza és Pálmay Ilka egyidejűleg vendégszerepeltek Bécsben és páros kép illusztrálta az állapotokat.

Egyiken ajtó, keresztbetett két vaspánttal, végén zárt lakattal. A kiszögezett névjegyen: Blaha Lujza.

Másikon fényesen világított szalón: vígságos nagy társasággal.

Per lett belőle.

Pálmay is, Ágai is ügyvéd nélkül mentek fel a várba és tárgyalás kezdetekor, hatalmas bókkal kívánt Ágai enyhíteni a kisserkesztés pikantériáján, nyilvánosan a bíróság füle hallatára.

A nagy művésznő elmosolyodott, mutatoujjával megfenyegette Csicseri Borsot és visszavonta a pert. — Kezet fogtak és a szerkesztő úr bejelentette költségei megtérítése iránti igényét.

A közámulathól Pálmay tért leghamarabb magához és kérte az összeg meghatározását.

— Drága hölgy! Két garas egy darabban! A lánchid-pénz.

Nyomban megkapta és a váltó-garas a szellemes humorista íróasztala fölött lógott — holtáig, ezüst foglalatban.

ÁGAI A KÖNYVKÖLCSÖNZŐK ELLEN

Hogy Ágai Adolf legsajátabb figuráját, a fölényeskedő hupciás Mokány Bercit sem hasból írta, hanem — ha kellett — egyéniségéből csihhantotta ki: erre im egy másik példa:

Tengerparti terrasszon feketéztünk s figyelmeztettem, hogy merénylet készül ellene.

Pár asztallal odább élénk eszmecsere folyt egy fiatal házaspár között, láthatólag felénk gravitálással. Csakhamar ott is termettek és a fiatal férj kipirultan kért engedelmet, hogy feleségét bemutatthassa.

Rögtön át is vette az újdonsült menyecske a szót, élénken csicseregve el, hogy felösmerte a doktor urat, kit régi vágya személyesen megismerni.

Nagy szeretetreméltósággal ültette Ágai jobbkezőről és már eldicsekedte a vendég, hogy szerző valamennyi művét olvasta.

— Nahát, lelkem! Hogyne látnám szívesen: hiszen kundsajtom is!

— Restellem bevallani, az nem vagyok, mert egyik barátom szokta könyveit kölcsön adogatni.

— Ezt biz restelheti is! Hisz akkor engemet meglopott! Abból éljek, hogy kölcsönkép olvasgatnak?

— Nagyságos szerkesztő úr...

— Semmi mentegetődzés! Aki ilyen butonokkal tenger fürdőket járhat, annak pénzen vett könyveket kell olvasnia.

Tartózkodó indulattal mondogatta, de vendégeink sürgősen párologtak el.

— Biz egy kicsit elragadtattam magam, sőt durva is voltam. De hátha használtam pennástársaimnak.

„BESZÉDHIKÁK”

Zsidópap ajkáról magyar szentbeszédet elsőbben 1880-ban hallottam, mint könyvkötősegéd Székesfehérvárott. Löw Lipót Crémieux-t parentálta. Ennél szebb szónoklatot azóta sem élveztem és a szegedi nagy pap iskolát teremtett és félévszázad óta szaporodtak el a magyarul prédikáló rabbinusok.

E körül az igyekezet akkora volt, hogy azok is kezdtek törni, kiknél ez nehezen ment.

Rudolf búcsúztatóját így kezdte egy szentatyja: „A búsan gyászoló fejedelmi párhoz.”

*

Másikat falura hívta meg a dús regálás esketésre.

A helyi rabbi helyettesítől kért információt a nászok felől.

— Mit lehet mondani róluk? Vallásosak?

— Pasehek!

— Jótékonyak?

— Ahh!

— Szép családi életűek?

— Au contraire!

— Szerencsések a gyermekeikben?

— Dehogy!

— Köztisztelőben állnak?

— E chelász!

— Valamit csak mondanom kell! Miről szóljak?

— Reich sein Se.

Így kezdődött tehát a baldachin alatti ige:

Boldogok a szülők, kik gyermekeiket áldott állapotban kiházashatják...

F. FÜRTH MARGIT: AZ ANYA SZÍVE

Egy asszonynak, aki hajnali háromkor már talpon van és szakadatlanul, perc pihenő nélkül, dolgozik és késő estig dolgozik üzletben kenyérkereső munkát, háztartásban mosástól varrásig mindent s közben gyereket táplál és a nagyobb gyereket imádkozni tanítja, egy ilyen asszonynak nem sok ideje van az életén és saját magán gondolkozni. Különösen, ha olyan ember, mint Mindl néném volt.

Soha nem volt nagyra a szépségével, pedig nagyon szép volt. Soha nem fitogtatta a tudását se, a munkabírását se, a jóságában sem hitt. Csak az ő szellemében beszélek róla, ha azt mondom: csak olyan kettéhasadt emberi élet volt az övé, mint sok másé. Csupán a természete hajtotta arra, hogy mindenhez egészen adja magát.

Kötelesség! Kötelesség isten és embertársaink iránt, ez volt a szülők legfőbb hitvallása. És tisztelet! Tiszteletadás istennek és minden istenteremtettjének.

— Egy lány olyan, mint a kézmosó mellé akasztott törülköző, — szokta Kvatern Rózsi mondani, — minkenki, aki ebédhez ül, vagy csak betér a házba, beletörülközik. Lánynézőről, kérőről? ugyan, mit tehet egy lány? Nem felelhet érte, ki mindenki nézi, ki mindenki kéri. *Választani!* Azt kell tudni!

De Mindl néném még csak fel se vetette a szemét, — gyönyörű kék szemét és hamvas rózsás arca csak egy árnyalattal se lett pirosabb, akárki volt a kérő. A szülők kérdezték:

— Hozzá mész?

S ő teljes közönnyel felelt:

— Ahogy akarjátok.

Nem az első elfogadható jót találták meg a Mindl vőlegényében, legkevésbé sem. De nőttek a gyerekek, a Mindl hugai is már eladósorba cseperedtek s az öcssei is házasulandók lettek. Az Idő s a Kötelesség sürgetett. Meddig még, Mindl?

— Hát jó, apám. Ezt akarod?

— Én? Gyermekek! ahogy te akarod!

— Legyen.

S az Írást ösmerő Mindl, aki öccsei talmudikus vitáiban is résztvett, egy am-haarec, egy mészáros-mester felesége lett. Hajnalban már ott ült a „szék”ben, számolt, csomagolta a húst és olvasta a pénzt. És síma szavakkal enyhítette a bárdal egyszerre lecsapó nyers mondásokat, amiket Mózes gazda a hús mellé adagolt. De talán ne szóljunk erről. Arról se, hányszor szaladt Mindl éjszaka a kávéházba, hogy a kártyasztal mellől kihúzza a férjét. Ne szóljunk erről szót se. Mindl se panaszkolt el soha senkinek, még istenének se. Az ő hajnali imádkozásában nem volt se panasz, se kérelem. Tiszteletadás volt az valóban. Az ájtatoskodással eltelt isten nagyságával: én jachid k'jichudaj — az egyetlen ő és hozzá képest, me anachnu? me chajenu? mik vagyunk mi? a mi egész életünk? Semmiség, semmiség!

Igen saját sorsa iránt közönyös volt. Nem úgy a másoké iránt. Kilenc-tíz órákor szaladt haza, kendője alatt az ebédre szánt hússal, amit a mészárszék-

ben kóserezett és ebből a húsból útközben leadott egy-egy szegény asszonynak. S amit hazavitt, abbból is jutott a háznépen kívül is, elsősorban azoknak, akiknek háza végében, a kis szobában otthont adott. Ez a kis szoba menedékhelye volt átutazó szegénynek és otthontalan városbelinek egyaránt. — Mindlnek mindenre jutott ideje. Míg főtt az ebéd, rendbeszedte a házat és a gyerekeit és délután már varrása, kötése vagy hímzése mellett ült nyáron az udvaron, télen a meleg lakószobában. Az asszonyai körülvették és megbeszélték a Ceeno ureno legendái után a lengyel-zsidó kiadású Máásze-könyvek törtékeit és három ország zsidóságának az eseményeit. Mindl néném látott és tudott mindent. De minden igazságtalanságot, amit szegényei éléhoztak, elintéztnek, az élet rendjébe tartozónak hitt, mert:

— Istén akarata. Ez az élet. Így rendeltetett.

De jött 1914. augusztusa.

Az őszi ünnepekre már galíciai menekültekkel telt meg a városka. Tavaszi sorozáson vitték a bohert, az elsőszülöttet katonának. Nem „tanult” a fiú sokat, mert nem fogott a feje, de szívesen forgatta szombat a chumest, köznap meg a húsvágó bárdot. S most fegyver lesz a kezében, *ember ölő fegyver*... De kötelesség! És Mindl vitte a felhívásra dédanyja karos rézgyertyatartóit, a pászkasütő nagy kerek vörös réztepsiket és odaadta a gyűrűit is. Ugyse hivalkodott velük soha, avval se most, hogy odaadta. Adott és adott pénzt, eleséget, a menekülteknek, a foglyoknak, a sebesült katonáknak, az elhagyott szükölködőknek, akiket felkutatott. Adott, csak hogy *már vége legyen!*

— Ad moszaj, Ribono sel olam? Meddig még, világ ura? — kérdezte.

Mert már vitték a második fiút is, vitték az iskolapadból, gyorsan forralt érettségivel felszerelve. S a világégés dúlt, csak dúlt tovább, már harmadik éve. Akkor Mózes gazda kidőlt. Meghült-e a hajszás, háborús árubeszerzések éjszakai szekérutazásain, vagy a sok húsevés, a hajnalig tartó kártyacsaták rendszertelensége ásták alá a vasnak látszó szervezetet? Mózes gazda ágyának esett és Mindl néném pár heti ápolás után özvegyen maradt.

Tünődni az élet értelmén, nem volt most ideje. Élni rendeltetett, a fiúkat a harctéren el kell látni ennivalóval. Naponta mentek a csomagok a tábori postán egyazon címre, mert a fiúk egy századba kérték a helyezésüket. Mindl néném írta a leveleket:

— Egyetek, gyerekek, a hazaiból. Tudjátok-e, mért olyan jó? Mert benne van az anyátok szíve...

Élni kell! A harmadik fiú sem mehetett jesivába, mert be kellett állni a „szék”-be. Kell a gazda; ha fiatal is, azért csak gazda. Nem hangzottak már durva kiszólások mérés közben, csak szelíden:

— Mikor volt levél?

— Jönnek szabadságra?

— Hol sebesült meg?

és ilyenek.

Így jött a negyedik háborús tisobeav. A Mindl néném házában készülődtek, mint rendesen. A nagyszobából kivitték a nagy asztalt, hogy többen férjenek. Jöttek a szomszédok, a rokonok, ott voltak a kis szoba lakói is természetesen. És jöttek menekült asszonyok is, akik felkutatták, hol lehet a Kinósz hallani. Elhelyezkedtek körül, ki zsámolyon, ki párnán, ki a puszta padlón ülve papucsban, vagy csak harisnyában, kendővel takart fejű asszonyok. A Mindl fülét megütötte egy párbeszéd, — egy idegen asszony hangja:

— Azt hiszem, jól emlékszem a névre. A katona mondta is, hogy fel kéne keresni az anyját, de nem tudja, hogy mondja meg neki.

Mindl néném tanácshoz, döntéshez szokott módján közbeszólt:

— Csak menjen el. Legalább gyászolja el, ha már nem él.

Aztán leült a nagyszoba közepén egy zsámolyra, cipőtlenül, fején kendő, előtte egy széken gyertya, hogy a Ceeno ureno apró betűit jobban lássa. Csend lett körül, elkomorodtak az arcok. Egy gyászoló gyülekezet volt ez, gyászoló anyák, akik évről-évre nem szűnnek siratni Hanna kétezer éve lemészárolt fiait, a szent Várost, a Rombolás szörnyű mozzanatait, a halál garázdálkodását ártatlan, tehetetlen emberek között. Aki Mindl nénitől hallotta a Siralmakat, vele sírt mindig. De mi volt itt akkor?

— Én fiaim, isten kiontotta az ifjak véré, mint ahogy a prést elönti a bor; sírok azért, én szemeimet víz önti el!...

— Elpusztították a gyermekeimet...

— Fiaim fogságra mentek...

— Lásd, istenem, elszorul a szívem, visszára fordul, — künn gyilkolja az ellenség s a házában, mint a halott...

— Prófétáid hamis híreket mondtak...

— Ne hallgasson szemed fekete bogara, keljete fel, ti, Izrael és tanuljatok! Tanuljatok napkelte előtt, a hajnalcsillag fényénél és öntsd ki szívedet az isten előtt. Zsenge gyermekeid tikkadtan fekszenek, éheznek az utcák során. Nézz le isten és láss!

Dermedten ültünk és hallgattuk Mindl nénémet. Mintha megroppant volna egy eddig szilárdan felmagasodó szikla s a törésből szakadatlanul áradt és buzgott a fájdalom. Nem egy anya, minden anyák keserve sírt ki a Mindl néni litániázó hangjából, ahogy a hagyományos sirató, gyászoló lejtéssel, az ősi nigun-on olvasott. A régi az ismert szavak új értelmet kaptak, ahogy ismételte és variálta és megtoldta a maga felfakadt szívének a jajjaival.

— Még remélnék szemeink botor segítséget, remélünk egy néptől, mely nem tud segíteni...

— Fáradtak vagyunk és nincs pihenésünk...

— Jaj nekünk, jaj, lehullott fejünk koronája, jaj nekünk, vétkeztünk.

— Azért fordítsd magadhoz szívünket, isten, tegyünk fogadalmat, segíts, fordíts magad felé, hogy jó beszéddel végezhesük...

— ...Az Echo befejeződött, a Rombolás króni-

káit lelkeveszett, idegen hangon recitálta Mindl néném. Mintha egész valójával az Echo-n csüggött volna még mindig. A gyertya elhamvadt, az asszonyok felszedelőzködtek, mentek haza, de Mindl néném ott ült tovább a zsámolyon. A könyv nyitva maradt s ő maga elé nézve ismételte és ismételte:

— Visszára fordult a szívem, künn karddal gyilkolják, s a házban, mint a halott...

A fiú hazajött a templomból, de éphogy köszönt. — Fáradt szegény a napi kemény munkától és holnap böjt! Lefeküdt és Mindl maga virrasztott és várt, bár nem tudta bizonyosan, mire. Csak homályosan érezte, hogy valami *bizonyosság* fog bekövetkezni és most mintha számolt volna. Igen, — Mindl néném, aki soha nem fontoskodott az életével, most az élete mérlegét csinálta.

Reggel csendben imádkozott. A tisobeavi, késő nyári reggelek hűvössége beáradt a végig tárt ajtókon. Még ott álltak a zsámolyok estéről, mikor az ajtófélfán tisztességtudóan kopogtatott egy katona. Mindl néném a szemével intett, üljön le. Aztán idegen, fakó hangon kérdeze:

— Melyik?

— Hm. Hogy melyik? Hát már tetszik tudni? Látom, *ülni* tetszik. Így könnyebb megmondani.

A katona zavartan gyürkölte a sapkáját. De aztán belemelegedett a beszédbe:

— Hát'szen nem olyan különös eset, tessék nézni, annyian! És mit tudhatja az ember, én is, nem igaz? ki tudhatja, mikor? Én a szegény Lajost alig ismertem, inkább a Jóskát, az idősebbet. Ő aztán felismerte a csizmájáról, mert a fejét nem találtuk. Aztán ő is, nem tudom, hova lett, mert mikor temettük, mert azt mondja, ő bizony, akárhogy, rendesen eltemeti az öccsét, azt mondja, egy kadist a testvéért hadd mondjon! s akkor megsebesült, csak azt láttam aztán, hogy hasmánt csúszott s a lába csak úgy tehetetlenül utána, de hogy hova lett, nem tudom, mert akkor nagyon benne voltunk, a fű, kérem, meleg nap volt! No aztán, hogy retabliroztunk, postát is kaptunk, hát jött a fiuknak is csomag. Éhesek voltunk, bizony neki-láttunk. Mert még csodálkoztunk is, hogy lám, csomag! Aztán pedig a Lajos, amilyen vidám legény volt, azt mondták, mindig hecelte a házasságokat, hogy milyen jó neki, senkije sincs, se feleség, se menyasszony, senki... Aztán a csomagban levél is volt, — onnan tudtam a címet, — hogy azt mondja, azért olyan jó a sütemény, mert benne van az anyátok szíve... De már akkor megettük, mikor olvastuk...

— Kínos napokon át hallottuk ezt aztán utána elmondani. És minden látogató vigasztaló megtette a megjegyzését.

— No lám, az anya az senki...

— Érdemes gyereket felnevelni...

— Hm, senkije se volt, ilyet mondani!

Mindl néném felfogta a sottogásokat, de nem szólt. Még *számolt*. Fantasztikus kérdések és képek felhőzték körül esett szívét, amit most hasztalan próbált felkarózni a jól bevált, edző érzésekkel, mint ami a „kötelesség!” „isten rendelése!” és a többi. Most

„visszára fordult a szíve“ és hadakozott a fantasztikummal:

— ... elküldte a szívét? Megették? A katonák megették az anya szívét? Hiszen él, él! De szív nélkül, — másképp hogyan élhetne, mikor a fiai már nem...

— ... „künn karddal gyilkolták s a házban, mint halott...”

Az Ehot olvasta újra s újra a Ceeno urenóban, míg a kérdésekre feleletet alkotott magának s a zürzavar lassan eloszlott. S akkor Mindl néném beszélt, újra beszélt, ahogy szokott, szilárdan és oktatón:

— Nem az a lényeges, hogy mi senki vagyunk nekik, vagy valaki. Ránk bízta az isten a gyereket életre és nem halálra. A mi vétkünkért sujtott minket, hogy *hagytuk elmenni*, hogy *odaadtuk* ... Tudjátok, mi az az Echoban: prófétáid hamis híreket mondanak? Én már tudom. És mondom utána: „ne hallgasson szemed hogára, keljete fel, ti, Izrael és tanuljatok! Tanuljatok!” „És ne reméljete segítséget egy néptől, mely nem tud segíteni.” Ezt meg kell mondanom nektek, hogy „jó beszéddel végezzem.” Mert az egész életemet rosszul csináltam. De ti tanuljatok !...

Mindl néném „bevégezte“, fenn számol istenével, jól csinálta-e, vagy rosszul az életét.

De mi tanultunk-e?

Rabbi Koppel Reich sirköve

ÚJ KÖNYVEK

KECSKEMÉTI LIPÓT: JEREMIÁS

(Jeremiás próféta és kora. I. A próféta könyve és egyénisége. II. A nemzeti és vallási elv mérközése. III. A vallás népe és a vallásos ember. Budapest, 1932.)

Évek óta várják már Kecskeméti Jeremiásának megjelenését. Mindenki tudta, hogy ha ez a munka napvilágot lát, az nagyjelentőségű eseménye lesz nemcsak a magyarországi zsidó tudománynak, hanem az egész internationalis Wissenschaft des Judentumsnak is. És most, hogy a három vaskos kötet megjelent, méltán büszkék lehetünk rá, hogy ily nagyszabású és nagyértékű zsidó tudományos munka jött ki magyar nyelven, bár ugyanakkor sokan sajnálni fogják, hogy nem olyan nyelven jelent meg, mely a zsidó tudomány iránt érdeklődők szélesebb köréhez szól. Éppen ezért nagy szolgálatot tett a külföldi zsidó tudósvilágnak is, de Kecskeméti művének is dr. Heller Bernát professzor, aki a Pester Lloydban hat hasábra terjedő tanulmányban ismertette és méltatta a „Jeremiás“-t.*

A „Jeremiás“ előszavából megtudjuk, hogy Kecskeméti jó harmincöt éve dolgozik egy munkán, „mely a maga egészében a zsidó vallás történetét nyújtja Ábrahámától Ezráig“. Ennek a hatalmas műnek, melynek hat könyve már útrakész, egyik részlete fekszik most előttünk a Jeremiásban.

Amint Heller idézett tanulmányában megállapítja, a Jeremiáson meglátszik, hogy évek, sőt évtizedek munkájának eredménye. Az ily lassú termésnek kétségkívül vannak hátrányai is. De a Jeremiásban ez csak a mű legkevésbé jelentékeny részén tapasztalható, azon, mely a kis részletkérdésekkel foglalkozik: a kronológiai megállapításokkal, a szöveg elváltozásaiival, stb. Itt valóban kissé elmarad Kecskeméti a nagy apparátussal dolgozó német protestáns iskolák mögött. De azokban a részekben, melyek terjedelemben is, de elsősorban súlyban a „Jeremiás“ lényegét teszik ki, Kecskeméti olyat adott, amit kívül senki más nem kísérelt meg és amit más talán nem is tudna megalkotni. Kecskeméti nem boncolgatja, elemzi vagy tudományosan megvilágítja, hanem átéli Jeremiást. A tudomány és a költészet határán jár. Tudomány, mert minden megállapítása, föltevése az érvek és bizonyítékok súlyos oszlopain nyugszik és költészet, mert az eredmény, ahová eljut a tudományos bizonyítékok során, az költői utánérzése a prófétai lélek rezdüléseinek. És így már megértjük, hogy miért volt Kecskemétinek évtizedekre szüksége Jeremiása megírásához: mert a tudományos kutatás fáradságos munkáján túl az eredmények leszűréséhez az ihlet perceire kellett várnia.

Egyéni és sajátos módon építi föl Kecskeméti Jeremiásának háromkötetes épületét. Úgy dolgozik, mint egy gondos portraitista, aki először szénnel rajzolja meg a képmás körvonalait, azután mind finomabban és finomabban kidolgozott rétegeket rak egymásra, mígnem a legapróbb vonások is harmónikus egésszé olvadva, az arc élni és lélegzeni látszik.

Már az első kötet elején megismertet bennünket Kecskeméti Jeremiás élete folyásával. De ez az alak ekkor még csak nagyjából felvázolt, éppen csak, hogy egy foltot tesz ki a nagy freskó többi figurája között. Megpillantjuk Jere-

* Lásd a „Pester Lloyd“ 1932 június 19-iki számában: „Der Prophet Jeremia, beleuchtet von einem ungarischen Bibelforscher“, von Prof. Dr. Bernhard Heller.

miást a kor többi ismertje között: ott vannak a királyok, Jósia, Jóácház-Sallum, Jójakim, Cidkia, a helytartó Gedalja, Hilikia, a főpap és Hulda, a prófétaasszony és Bóruk, Jeremiás íródeákja. Megjelenik az ellenség, az asszir sereg, élén Nebukadnezárral. Mikor ez a vázlat megvan, Kecskeméti újra Jeremiás személye felé fordul. Következik a kidolgozás. Feltárul előttünk a próféta lelke: megismerjük írói és próféta egyéniségét. Belelátunk tudata legmélyére: megtaláljuk Jeremiásban az abszolút próféta Ent.

A létező Jeremiás után a cselekvő Jeremiást adja a második kötet. A cselekvő Jeremiás Isten harcosa. Az első szentély utolsó évtizedei a zsidóság életének legmozgalmasabb korszakát alkották. Itt játszódik le a vallási és nemzeti elv hatalmas mérkőzése. Jeremiás előharcosa ennek a küzdelemnek a vallás frontján. Így érezte meg Jeremiást Stephan Zweig is és ilyennek látjuk Lesser Ury nagy vásznán, ahol Jeremiás szinte kinő a földből (a nemzeti elv) és tekintetével, egész lényével a csillagos ég felé tör (a vallási elv).

A szentély pusztulásában csendül ki a nagy küzdelem. De a gondviselés nem hagyta el a népet. A Deuteronomium és Jeremiás, a Tan és a próféta három évtizeden át dolgozott a zsidó népleleken. Munkájuk eredménye: a Szentély pusztulása nem jelentette a zsidóság pusztulását. Juda nem jutott Efraim sorsára. És Jeremiás kitermeli az ideálokat: az új Izráelt, a vallás zsidóságát, a zsidó embert és végül a jövő államát. Isten általános megismerése, a megújulás kezdete, az örök szövetség, ezekben a fenséges akkordokban csendül ki Jeremiás működése, tanítása.

Ezzel a nagy gondolattal, az általános, örök szövetség eszméjével fejezi be Kecskeméti Jeremiását.

Patai Ervin György

AZ ÚJ AVI-SAUL

Ép egy évvel ezelőtt mutattuk be e hasábokon a magyar származású tel-avivi héber író, mint virtuóz fordítót, aki magyar irodalmi termékeket is héberbe ültet át. Avi-Sault különben mint élénktollú novellistát, megkapó életképek rajzolóját ismerjük, aki azonban a rövidlélekzetű új-palesztinai drámával is sikeresen próbálkozott. Az új utakat kereső, merész szárnyalású héber írók családjába tartozik, akik a „Ketubim“ folyóirat köré csoportosulnak. Élénk, támadó, sokszor személyeskedése fajuló harchan áll ez az írógárda a többi palesztinai „konzervatív“ írókkal; tárgyban, kidolgozásban, hangban és nyelvben más akar lenni, mint a költői tradíciókban élő „öregek“ tábora, európai orientációt keres az új héber eszmekör számára és a művelt nyugat problémáit belekapcsolja a vajúdó, alakuló héber életbe.

A „Ketubim“ költői gárdájának egyik kevésbé hangos, de annál értékesebb tagja Avi-Saul, aki „Báazikkim“ (Bilincsekben) címen most bocsátotta közre első költeményes gyűjteményét. A cím nem okvetlen szimbolikus. Mert a költő szabadon csapong érzelmeiben és gondolataiban, verselésében meg éppenséggel elég gyakran a szabad verselés híveként mutatkozik. A címet valószínűleg a gyűjtemény leghosszabb lélegzetű költeménye, „Aba-Szikra báazikkim“ (Aba-Szikra bilincsekben) adta és meg is érdemli ezt a megtiszteltetést. A legendás hős harcoss, aki Jeruzsálem végső vonaglásában szörnyű erejével dacolt a római ostrommal szemben, bilincsekbe verve kerül a diadalmármoros Rómába. Teste, izmai lenyűgözve, de lelke szabad. Féktelen düh és harag, gúnykacaj és szitkok árja tombolnak ajkain és örök szerelme hazája iránt „a szent Bar-Gióra és a gyilkos Simon viaskodnak“ benne. Szenvedélyes dikció, erőteljes, de nem hamis páthosz festi alá azt a történelmi leve-

gőt, amely e poémából kicseng. De nemcsak ily nagyvonalú témák kerülnek ki Avi-Saul tolla alól. Talán még sikerültebbek, mert intímebbek a mindennapi élet költői szemmel meglátott apróságai, mint például „a vakok lakodalma“, amely azért is érdekes, mert világosan érzik rajta az Ady-hatás. Vagy igazi zsidó ízlést lehelő, decens szerelmi dalai, amelyekben nyoma sincs az érzékiségnek, de annál több bennük az igaz érzelem. Szívemarkoló, könnyekig megható hazafias költészete. Erec és Jerusálajim szeretete himnikus zenét csal ki a költő ajkairól.

Avi-Saul nyelve ép oly gazdag, mint érzelmivilága. Minél mélyebben tekint lelkébe, és ezt elég gyakran teszi, annál több igazgyöngyöt hoz onnan fel. Nem mingyárt cseng tisztán az akkord a régi zenéhez szokott fülnek, de mint minden zene, csak akkor válik élvezet forrásává, ha beleéltük magunkat, ha vérünkkel vált, úgy vagyunk ezzel a poézissal is. Minél többször olvassuk, annál több szépséget érzünk a sorokban és a költő pesszimiztikus végszavával ellentétben, nem levelét hullatott, hanem virágzó, még sokat ígérő lombos fát látunk költészetében.

Widder Salamon

FÜRST ILONA DR.: DÓCZI LAJOS MINT NÉMET ÍRÓ. Egy zsidó írói nemzedék típusa. A magyar, a német, a zsidó szempont találkozása teszi érdekessé azt a témát, amelyet Fürst Ilona Bleyer professzor buzdítására doktori disszertációul választott. A tárgy kijelölésében ugyanaz a helyes meglátás nyilatkozott, mint mikor egy évvel ezelőtt Osztern Rózsi dr. ugyancsak ilyen hármas vonatkozású témát dolgozott fel ugyancsak Bleyer professzor tanácsára. És ez a dolgozat is kitűnő, az átlagos doktori értekezések keretein túlnövő irodalomtörténeti értéket jelent. Alapos tanulmány, komoly kutatás adja az alapját ennek a könnyű, élvezetes stílusban írt könyvnek, amely elevenen, élettellejesen állítja elénk Dóczi Lajos pályáját — és e pálya mögött az egész korszakot... Fürst Ilona súlyt helyez rá, hogy Dóczi működésében a zsidó vonatkozásokat kiemelje és helyét a magyar és a német irodalomban dicséretre méltó objektivitással kijelölje.

TISBI ILLÉS: SÖTÉT PERCEK ÉNEKE. Tisbi Illés a *Mult és Jövő* hasábjain tűnt fel. Első verseiben is egyéni hang szólalt meg. Egy új poéta, aki a héber irodalom térdein ringatta ifjúságát. Egyszerre kezdett írni héber és magyar verseket. A héber versek a telavivi „Ketubim“-ban láttak napvilágot és ő maga fordította le a magyar olvasók számára. Amint így kötetbe gyűjtve kapjuk Tisbi Illés verseit, mélyérzésű és erős szociális tudatú poétával ismertetnek meg bennünket. A zsidó millió festésével és különösen a szülői ház levegőjének érzékeltetésével olyan hűrokat pendít meg, amelyekkel mélyen meg tud indítani. Melancholikus sóvárgás szépség és tisztaság után, elmerülés a sötét percekben, amelyekből világosság és derű után áhítózik a lélek, jellemzi Tisbi Illés költészetét, melynek első lépcsője a fejlődés felé ez az első verskötet. A könyv ízléses kiállításban jelent meg. Ára 2 P 50 fillér.

DIE JUDEN UND DIE JUDENGEMEINDE IN PRESSBURG, IN VERGANGENHEIT UND GEGENWART. Hugo Gold, aki már számos zsidó monográfia kiadásával szerzett érdemet, összefoglalta a történeti nevezetességű pozsonyi zsidóság multját és jelenét 200 oldalas, oktáv formátumú nagy műben, 500 illusztrációval. A munkatársak között vannak Bettelheim Sámuel, Dr. Ovidius Faust, David Gross, Krausz Sámuel professzor, Dr. Max Schey (Newyork), Dr. Flesch, Dr. Forbát, Prof. Wachstein stb. A mű megrendelhető a kiadónál: *Jüdischer Buch- und Kunstverlag, Brünn, Rennergasse 20.* Ára 200 ck, díszkiadás 300 ck, bőrkötésű számozott példány 600 ck.

VAN-E ZSIDÓ MŰVÉSZET?

PATAI JÓZSEF ELŐADÁSA
AZ OMIKE MŰBARÁTOK KÖRÉBEN

Ünnepélyes keretek között nyitotta meg az OMIKE Műbarátok Köre a grafikai iskolája évvégi kiállítását. Szöllősi Zsigmond, mint a kör elnöke megnyitó beszédében üdvözölte a megjelent közönséget. Majd dr. Patai József tartott előadást a zsidó művészet problémájáról.

Ha zsidó művészetről beszélünk, elsősorban illik felteni a kérdésre, amelyet sokan tendenciózusan vetnek föl: *Van-e zsidó művészet?* Wágner Richárd és sokan mások megelégedtek elfogult, hiányos indokolású, tagadó válasszal. De hiszen már magából a kérdésből is kiütközik a sértő szándék! Hogyan? Kezdetleges népek, kőkorszakbeli barlanglakók művészetéből fönmaradtak emlékek, amelyek csodálatba ejtenek bennünket ősi erejükkel. És éppen a zsidó népnek, mely szellemi fölényével járt az Ókor törzsei között, ne lett volna művészete? Nemrég két könyv jelent meg *Ur* és *Tel-Halaf* ásatásainak nagyszerű eredményeiről. Ámulattal látjuk az Ábrahám-korabeli ur-kaszdimi emlékek, szobrok, iparművészi tárgyak fejlettségét. És éppen Terachnál, Ábrahám atyjánál megszakadt volna a művészet lelke? Kétségtelen, változik a szemlélet itt. *Átmegy a térből az időbe. Az anyagiságból a szellemiségbe.* Gyönyörű a legenda Ábrahám Isten-kereséséről, mely meggyőzte, hogy nap, csillag, hold nem lehet istenség. És semmi, ami változó az időben, vagy korlátozott a térben. A *végtelen* fogalma jutott diadalra. És a belekapcsolódás abba, aminek nincsen se kezdete, se vége. Az abszolútum virradásának kora ez. És a művészi alkotóerő is önkéntelenül áttevődik az anyag-formálásból a lélek-formálásba. Zsoltárok, imák, legendák fejezik ki az emberi lélek fölfelé-törését. A páthosz, az induló prófétia felé terelődik. Nem az ember elhelyezkedése a természetben a fontos, hanem az egész természet fölemelkedése Istenhez. Zsoltárképek keletkeznek „zengő hegyekről“, „ugráló dombokról“, „tapsoló folyamokról“, az Ur előtt reszkető tengerről és földről. Micsoda távlatok! Micsoda plasztika. Milyen jelentősége lehetett egy-egy anyagformának az előtt, aki így szól: „Az ég az én trónusom és a föld lábaim zsámolya?“ Még a templom-díszítés is elveszíti fontosságát ilyen dimenziók mellett. A művészi erő prófétiaiban tör ki. És micsoda tömör művészet ez. Évezrek után is megtermékenyíti a költészetet mindenütt. Gondoljunk csupán csak Ady Endre vallásos költészetére. Egy-egy bibliai mondat megindít egy egész pszichikai folyamatot. Külsőleg *mottó*-nak látszik az idézett bibliai vers, de belsőleg valóban inkább *motor*, lélek-mozgató erő.

És a költészettel párhuzamosan halad a zsidó zene, amely szintén oly termékenyítően hatott mindenütt. Különösen az egyházi zene az, amely teljesen zsidó eredetű. És nem hiába alkalmazta rá *Manuello* a Józsefre vonatkozó bibliai verset: *Ma omereth chocmath hanigun écel hanócrim? Gunav gunavti méerec haivrim! „Mit mond a zeneművészet a keresztényeknek? Elloptak engem a héberrek országából.“*

De megvolt mindig a szeretet a *képzőművészet* iránt is. Még a sivatagi vándorlás alatt is volt kellő készség, eszköz, anyag és alkotó, hogy aranyborjút készítsenek. (A biblia szerint: a nőknek túlzott áldozatkészséggel felaiánlott aranyékszereiből.) A frigyláda-díszítés, a Menorah és mindaz, amit a biblia a sivatagi szentély díszítéséről mond, mind élő művészet lüktetéséről tanuskodik. Sőt, hogy a Biblia néven nevezi Becalelt, akit az Ūristen lelke szállt meg, hogy „tervezzen és faragjon aranyban, ezüstben, kőben, fában“, azt mutatja, hogy megkülönböztetett tisztelete is volt az alkotóművésznak az ókori Izráelben. Hogy

később összezsugorodott a Ghetto-ban a zsidó alkotásnak minden lehetősége, hogy nem volt alkalom monumentális templomok emelésére, csak elfojtott vágyat sejtet, amely mégis csak kitört és utat keresett, ahol és ahogyan csak lehetett. Egy kis szabadság és máris megindul az alkotás lendülete. Gondoljunk csak a spanyol zsidó templomok nagyszerű ornamentikájára, amely még ma is megdöbben, amikor a keresztény templomokká átalakított toledói zsinagógákat látjuk. De még a zsidó katakombákban talált edények is művészi törekvésekre utalnak. Ami pedig a vallási szertartásokkal összefüggött, mind megható szeretettel becézve jelenik meg előttünk késői emlékeiben is. A jeruzsálemi Becalél-múzeum vagy százféle típusú és díszű menórát őriz a diaszpóra minden részéből. A dr. *Friedmann* Ignác-féle gyűjteményben több mint 70 érdekes formáját találjuk a szombat-esti búcsúzó fűszertartójának. A tóra-díszek, frigyszekrényfüggönyök, kidus-serlegek, szédertálak a különböző országok művészetének stílusához idomultak ugyan, de mindenütt kiütközik a zsidó egyéniség áhitata. Művészi dísszel kísérte a ghetto a házasságkötésnek szertartásait. A baldachint is úgy mint a házasságlevelet. (Csak a válólevél nem volt illusztrálva.) A gyermek születésével, Ábrahám frigyébe való fölvetelével kapcsolatos szertartási tárgyak finom művészettel díszítve maradtak ránk. Megható az anyák munkája, akik a gyermekpólyákat mindenféle figurákkal és jelenetekkel és persze a születési adatokkal kihímezve ajándékozták oda a zsinagógának tórapólyául és így valóságos *pólya-anyakönyv* keletkezett a községben. De művészettel becézték a halál házát is, a szentegyletek könyveit, edénveit. Sőt, látszólag a bibliai tilalom ellenére, egész jeleneteket faragtak a sírkövekre. Ráchel és Jákóbról. Izráel s a farkasokról.

Mindig volt művészete a zsidóságnak. Még a legelnyomottabb időkben is. És kell-e még ma is szólnunk arról, mit alkotott a zsidó Génusz festőművészetben, szobrászathan, zenében, iparművészetben, amióta a zsidóság részt vehet a kultúrnépek művészetében napjainkig? Csak *Perlmutter* Izsákot említem, akit a napokban temettünk el, és aki a magyar művészet legelső reprezentánsai közé tartozott.

Hogy hová fejlődik a speciális zsidó művészet? Erre a kérdésre leginkább az új Palesztina fogja megadni a feleletet. Ahol a zsidó szellem újra érintkezik a zsidó földdel, ott ismét hatalmas ősi erejű alkotások fognak létrejönni. Még nem beszélhetünk kész, új palesztinai művészetről. Hiszen a föltámadó Szentföld új élete még csak évtizedeket számlál. De már látjuk az új utakat, látjuk az új művészeket, akik hódításra indulnak az ősi földön. Látjuk a zsidó művészek chalucjait, akik győzni fognak ezen a területen is.

Dr. Patai József előadása után dr. Bánk Ernő festőművész, a Grafikai Iskola igazgatója az üzleti és reklámgrafika jelentőségéről beszélt. Kiemelte Szöllősi Zsigmond áldozatkészségét és dr. Frisch Ármin kultúr tanácsosnak fáradozását, ezután az iskolai év eredményéről számolt be. Ősszel a kultúrházban rendeztek nagysikerű reprezentatív kiállítást, a mostani évvégi kiállítás pedig elsőrangú.

A kiállításon *Bérczi-Bernstein* Zoltán, *Kalmár* István, *Láng* István és *Sichermann* Manci kitüntető elismerést nyertek, míg a „*Múlt és Jövő*“ borítéklapjának pályázatán, dr. Patai József két Herzl-monografiáját *Kalmár* István és *Stark* Ernő, a „*Biblia képekben*“ és a „*Feltámadó Szentföld*“ című munkáját *Bérczi-Bernstein* Zoltán és *Löwy* Károly nyerte el.

*Herskovits Augustza (Petrozsény)
Bartók Béla tanítványa, negyedszer ad
hangversenyt a budapesti Rádióban*

*Baloldal: Mauricy Gottlieb, a 26 éves
korában elhunyt lengyel zsidó festő-
művész, akinek műveit most állítják ki*

ERDÉLYI HIREK

AZ ERDÉLY-BÁNÁTI ORSZ. IZRAELITA IRODA (HITKÖZSÉG SZÖVETSÉGE) JUBILÁRIS KONGRESSZUSA BRASSÓBAN. Nagy érdeklődés mellett folyt le Brassóban Erdély-Bánát zsidó hitközségeinek jubiláris kongresszusa. Brassó zsidó társadalma élén a hitközség elnökével, dr. Gergely József ügyvéd és főrabbi-jával, dr. Deutsch Ernővel, meleg fogadtatásban részesítették az országrész különböző városaiból egybesereglett delegátusokat. Dr. Deutsch főrabbi ünnepi beszéde során rámutatott az egység és szeretetre, amely egybefűzi Erdély-Bánát zsidó hitközségeit jóban és rosszban egyaránt. Dr. Schütz Henrik aradi hitközségi elnök, a Szervezet társelnöke, megnyitójában röviden vázolja a Szervezet 10 éves fennállásának fontosabb tényezőit. Munkára kéri fel az egybegyűlt delegátusokat. A napirend során dr. Fischer József kamarai képviselő, a cluji hitközség elnöke, emlékezik meg az elhunyt dr. Eisler Mátyás cluji főrabbi, Irodai ügyvezető elnök érdemeiről. A nagyhatású emlékbeszéd után dr. Drechsler Miksa temesvári főrabbi emlékezik meg E.-B. zsidóságának egy másik nagy halottjáról: dr. Vértess Adolf temesvári hitközségi elnök és irodai társelnökről. A tárgyaláson elsősorban a Lax Salvator főtitkár által szerkesztett és közreadott jelentések felett tanácskoztak, amelyeket egyhangúlag elismeréssel elfogadottnak nyilvánítottak. Majd a hitközségi ügyeket és sérelmeket vették tárgyalás alá. A kongresszus megejtette a tisztújítást, melynek során egyhangú lelkesedéssel elnökké megválasztott újból: Dr. Adorján Ármin a nagyváradai hitközség örökös elnöke, egyházi társelnök lett dr. Kecskeméti Lipót főrabbi, míg világi társelnökök: dr. Schütz Henrik aradi hitközségi elnök és dr. Fischer József cluji hitközségi elnök, kamarai képviselő lettek. Az elnöki tanácsba beválasztottak: Dr. Konrád Béla, dr. Kabos Béla (Oradea), dr. Lővy Ferenc, Rothmann Mór (Tg. Mures), dr. Rosenthal Mór, Nyiri Jenő (Timisoara), dr. Gergely József (Brasov), Princ Ármin (Satmar), dr. Sebestyén Lipót (Lugoj) és Szenes Henrik (Arad). Számvizsgálók lettek: Schuszték Adolf és dr. Faragó Viktor (Oradea) és Klein Gyula, dr. Spitzer József (Cluj). Pénztárnok: dr. Fleischer György (Oradea).

dea) és Klein Gyula, dr. Spitzer József (Cluj). Pénztárnok: dr. Fleischer György (Oradea). E. S.

SABETAY JOSZÉF DJAEN ROMÁNIAI SZEFAUD GRAND-RABBI LÁTOGATÁSA TEMESVÁRON. Érdekes vendége volt az elmúlt napokban Temesvárnak. Bukarestből ideérkezett Sabetay J. Djaen grand-rabbi, a helybeli szefard hitközség meglátogatására. (A főpap megjelenése fejedelmi. Gyönyörű fehér-selyem tallár, széles híborpiros selyemövével, égszínkék bő manchettával, magas aranyhímzésű Magén-Dávidokkal köröskörül kivarrrva, drágakövekkel díszítve és a hátán a tízparancsolat, két oroszlán és מן betűk arannyal hímézve.) A főpap fogadtatásához megjelentek a hatóságok képviselői, az összes hitközségek delegációi Drechsler Miksa dr. és Singer Jakab dr. főrabbiakkal az élén, a Zsidó Nemzeti Szövetség, a Zsidó Lyceum, a Zsidó Nőegyletek, stb. képviselői és az újonnan alakult Zsidó Dalárda Fischer Samu karmester vezetésével. Farchy Rezső hitközségi elnök üdvözölte a szefard hitközség nevében S. Djaen grand-rabbit és a bukaresti szefard hitközség delegációját, mely Cornea József bankár és Árje B. Napoleon ügyvéd, hitközségi alelnökökből állt. Azután dr. Drechsler Miksa és dr. Singer Jakab főrabbiak héber nyelven köszöntötték az ősz tudóst. Sabetay Djaen klasszikus héberséggel, majd spanyolul válaszolt az üdvözlésekre, majd spanyolul megtartotta gyönyörű beszédét. A tudós főrabbi Plevnában (Bulgária) született, Konstantinápolyban végezte a jesivát és szemináriumot és Ben Jehudánál tanult Jeruzsálemben. Beszél tökéletesen héberül, franciául, spanyolul, olaszul, törökül, szerbül, bulgárul, keveset oroszul és németül. Bejárta Amerikát, Afrikát és Európát nagy részét. Megszervezi az egész világ szefardjait és egy világsszövetségbe akarja őket tömöríteni. Argentínából jött körülbelül 8 hónap előtt Romániába, ahol egyhangú lelkesedéssel választották meg grand-rabbinak. Egy hónappal azelőtt volt Spanyolországban, ahol a kormánnyal tárgyalt a szefárd zsidók visszatelepítése ügyében. Különböző egyetemeken tartott előadásokat. — Most pedig Románia szefárd hitközségeit látogatja és szervezi meg.

Kauftheil Ernő (Timisoara)

A KOLOZSVÁRI „WIZO-JUNIÁLIS“ ÉS BAZÁR Kolozsvár egész zsidó társadalmának részvételével folyt le. Az ünnepélyes megnyitó beszédet Wertheimer Samuné elnöknő tartotta. Vermes Ernő, a Zsidó Nemzeti Szövetség elnöke üdvözölte a közönséget, majd dr. Fischer József képviselő tartott beszédet.

A református gimnázium két nagy udvarán nagy, vidám tömeg állta körül a sátrakat, amelyek a palesztinai zsidó intézmények felsegélyezésére árusították áruikat. A 22 sátor nagyrésze élelmiszerekkel és italokkal szolgál, de minden van a bazáron: apró, csillogó dísz tárgyak, divatos női sapkák, cukorkasátor és trafik. Öt órakor a gyermekszínpadon vonulnak fel az apróságok és a sátorban árusító hölgyek lassanként mind odagyűlnek a színpad elé. Este művészestély kezdődött. Modern kórusok, balettek, egyfelvonásosok, szavalatok és énekszámok szerepelnek a műsorban. A Wizo-bazár a boldog békeidőkre emlékeztet meleg, vidám hangulatával.

E. S.
RABBI FISCHMANN ÉS VERMES ERNŐ MÁRAMAROSSZIGETEN. Rabbi Fischmann, a Mizrahi világszervezet palesztinai elnöke Jeruzsálemből Máramarosszigetre érkezett. A pályaudvaron népes küldöttség és nagy tömeg fogadta az illusztris főrabbit. Rabbi Fischmann néhány napig maradt Szigeten, majd Erdély több zsidó centrumait látogatta meg. Ugyanakkor Máramarosszigetre érkezett Vermes Ernő, az Erdélyi Zsidó Nemzeti Szövetség elnöke is, aki a cionista helyicsoport rendezésében nagyszabású előadást tartott. A termet zsúfolásig megtöltő hallgatóság lelkes ünneplésben részesítette a Szövetség elnökét, aki különösen a palesztinai kitelepülésre vonatkozólag szolgált praktikus tanácsokkal.

E. S.
LÖFFLER BÉLA ÜNNEPLÉSE. A temesvári józsefvárosi zsidó hitközség június 27-én délelőtt lélekemelő módon ünnepelte elnökét, Löffler Bélát, aki Temesvár legtekintélyesebb polgárai közé tartozik. A hitközség Löffler érdemei elismerésül megfesttette arcképét, melyet egy díszközgyűlés keretében lelepleztek. A díszközgyűlést László Hugó dr. vezetőségi tag nyitotta meg, majd Schück Bernát főrabbi ékes szavakkal ecsetelte Löffler érdemeit a hitközség felvirágoztatása körül. Löffler Béla megköszönte az őt ért megtiszteltetést és ígérve további közreműködését a hitközség érdekében, hálát mondott Krausz festőművésznek, aki sok szeretettel festette meg arcképét. a díszközgyűlés elhatározta az elhangzott beszédek jegyzőkönyvi megörökítését, továbbá egy 10.000 lejes alapítvány létesítését. Nyíri Jenő elnök a belvárosi hitközség, a Szentegylet és a zsidó liceum kuratórium, Rosenthal Mór dr. elnök a gyárvárosi, Farchy Rezső elnök a spanyol hitközség, Márton Zsigmond ügyvezető alelnök a zsidó nemzeti szövetség, Drechsler dr. főrabbi a régi kipróbált harcost él-tette, Polatsek Ármin a nőegyletek és az aggokháza vezetőségének érzelmeit tolmácsolta. Végül még Imbroane Avram dr. v. kamarai elnök beszélt lelkesen.

PLES LÁSZLÓ SÍRKÖVÉNEK FELAVATÁSA ARADON. Június hó 26-án avatták fel az aradi zsidó temetőben ünnepélyes keretek között Ples Lászlónak, az aradi Barissia tragikusan elhunyt rosrisonjának, az aradi cionista élet lelkes harcosának sírkövét. A sírköavatás aktusánál képviseltették magukat az összes aradi és vidéki zsidó testületek.

E. S.

Van Önnek gramofonja?

Hallgassa meg **Avigdor Hameiri** világhírű versét: **A Messiás árnyóka**

Patai József fordítása

Előadja **Fehér Arthur** szavalókórusossal

TOLLHEGYRŐL

A SOKATMONDÓ ÉS KEVESET TEVŐ VEZÉREKRŐL

szól az ének mostanában mindenfelé. Valahogy divatba jött itt is, ott is — sokat mondani és keveset cselekedni. Pedig az ősi zsidó tanítás éppen az ellenkezőre oktat: „Beszélj keveset és cselekedj sokat.” Különösen ha vezér vagy Izraelben és a zsidóság vállain emelkedsz, illik, hogy valamit áldozz is a zsidóságért és kultúrájáért. Különben miért adjunk hitelt a szavadnak, ha csak szónoklásra használod és magad sem követed szavadat.

„FÖLDALATTI ZSIDÓGYÜLŐLET“.

Nem az aknamunkáról van ezúttal szó, amit a zsidóság ellen folytatnak. Fájdalom, e téren már alig van valahol is szükség földalatti tevékenységre. Dolgozhatnak nyíltan. Poroszországban már törvényeket is hozhatnak zsidó vagyonek kobzásáról, zsidó művészek kizárásáról stb. De szó van itt a berlini valóságos földalattiról, melynek vasúti kocsijaiban zsidókat inzultálhatnak, holott kimehetnek bátran a földfölötti villamosokra is és ott is végezhetik dicső munkájukat annyi millió „náci“ patronátusa alatt. Goethe és Lessing hazájában.

MUSSOLINI ÉS A NÉMET ANTISZEMITIZMUS.

„Antiszemitizmus Olaszországban nem létezik“ — mondotta Mussolini. — Az olasz zsidók kitűnő polgárok, kitűnő katonák, kitűnő tudósok, közgazdászok. Ha egyes külföldi csoportok az olasz fascizmusba faji gyűlöletet magyaráznak bele, téves úton járnak. A fascizmus nem exportcikk. „A német utánzatoktól óvakodni kell!“ Csakhogy attól lehet tartani, hogy a németek egészen önállóan is meg tudják szervezni az antiszemitizmust és nem kell nekik olasz minta sem. „Made in Germany.“

NÉGYSZÁZEZER DOLLÁROS ADOMÁNY.

Egy filadelfiai zsidó asszony 400.000 dollárt hagyott egy új kórház építésére. Az amerikai zsidó lapok szóváteszik, hogy Filadelfiában nincs szükség új kórházra, van régi elég, rengeteg zsidó pénzt temetnek el itt, míg a zsidó nevelési intézmények tengődnek. Már mindenfelé kezdenek ráeszmélni, hogy a zsidó kultúrális feladatokat mennyire háttérbe szorítja a jótékonyság. Holott van olyan fontos az egyik, mint a másik.

BRÜLL ALFRÉD AFORIZMAI.

Brüll Alfréd sport-mecénás. Annál örvendetesebb, hogy Vázsonyi Vilmos emlékezetével kapcsolatban a szellemi bajvívás terén is elsőrangú bajnoknak mutatkozott be. Íme néhány aforizmája:

Vázsonyi a szeretetet hirdette. A szeretet a legstabilabb valuta: Egy szív ára egy szív, akár Zürichben, akár Londonban, akár Newyorkban.

Az utóbbi időben a középkor törvényeit keltették életre. A költözködési szabadság korlátozása, a röghöz-kötöttség, a botbüntetés, a numerus clausus stb.... Sőt! A középkorban ingatlant vásárolhatott valaki, ha őseit vissza tudta vezetni a XVI. családfáig. Ma hiába vezetném vissza családfámat akár Dávid királyig is...

*

Vázsonyinak nem kell szobor. Azok, akik szobrot kapnak, talapzatukról sem érnek fel Vázsonyi talpáig. Nem kell neki utca sem. Az utcát nevezzék el a középszerű emberekről, akiknek emlékét más úgy sem tartaná fenn...

KRÓNIKA ÉS SZEMLE

AVIGDOR HAMEIRI ELŐADÁSAI.

Mint a Pen Club kongresszusának tiszteletbeli vendége jött Budapestre, ahol csakhamar elhalmozták előadásokra való meghívásokkal a fővároshól és a vidékről egyaránt. De minthogy Lengyelországba várják felolvasó turnére, csak kevés meghívásnak tehetett eleget. Budapesten a *Brit Ivrit* Héber Szövetség és a Pro Palesztina rendezésében folyt le Avigdor Hameiri nagyszabású előadása a hitközség Goldmark-termében, amely zsúfolásig telt meg a zsidóság színe-javával. Dr. Patai József, a Brit Ivrit elnöke, héber-nyelvű beszéddel nyitotta meg az estet, méltatva Hameiri útját Budapesttől Jeruzsálemig, ami talán még nagyobb csoda volt, mint Ady Endre útja „az Értől az Óceánig”. Lelkes tapsok között emelkedett szólásra Avigdor Hameiri, melódikusan csengő héberséggel fejtegette, hogy a héber szó a legelőbb kapcsolat a diaszpóra és a Szentföld között. Beszélni kell héberül, még ha hibásan is, megemlékezett Sosana Persicről, a nagyszerű tel-avivi asszonyról, aki egész vagyont szentelt a héber ifjúsági könyvek kiadására. Héber könyvet kell adni az ifjúság kezébe. A *Trumpeldor* ének-kara Hameiri megzenésített verseiből adott elő néhányat nagy sikerrel. Azután Hameiri másfélórás magyarnyelvű előadása következett, amelyben grandiózus képet adott a Palesztina frontján harcoló új nemzedékről. A zsidó föld-höz jutott és visszanyerte bibliai erejét és alkotó képességét. Palesztinában átalakulnak a fogalmak és egészen új mértéket kell alkalmazni mindenre. Ott más az ifjúság,

más az öregség, más a munkásság, más a burzsoázia, más a kollektívizmus fogalma. Az antiszemitizmus is egészen új orientációt kap az új Palesztinán keresztül, amely elveszi a talajt a zsidógyűlölet elől és megszünteti a zsidóság megvetését, amelyet főképp talajtalanságának köszönhetett. Hameiri előadását sokszor szakította félbe a közönség tetszésnyilvánítása. Befejezésül Holder József, a kiváló héber és jiddis poéta héber nyelven fejezte ki a hallgatóság háláját Hameirinek, aki prózájában is költői lendülettel ragadta a lelkeket a zsidó szellemiség magas régióiba.

Hasonló meleg ünneplésben részesítették Hameirit előadásai alkalmából Gyöngyösön, Hatvanban, Kiskunhalason.

Kiskunhalason, ahol kétszer is meg kellett ismételni Hameiri estjét, dr. Práger József ismertette a költő munkásságát, Gyöngyösön Russ elnök, Feigl főrabbi méltatták a vendég jelentőségét, Hatvanban dr. Fodor Lajos, dr. Adler Vilmos főrabbi, dr. Blumenthal Béla elnök, Sebők Jenő és Lakos András, dr. Illés Gyula és dr. Glück Adolf köszöntötték Hameirit, akinek versét Klein Dorottya nagy sikerrel szavalta.

Mindenütt megindult egyszersmind a mozgalom Hameiri könyveinek kiadása érdekében is. Legközelebb megjelenik Hameiri két kötete magyar nyelven. Az első azokat a háborús elbeszéléseket és chaluc novellákat foglalja össze, melyek szétszórtan a *Mult és Jövő* hasábjain láttak napvilágot. Avigdor Hameiri műveinek sorozatos megjelenésére legközelebb visszatérünk.

A PESTI IZR. HITKÖZSÉG KÉPVISELŐTESTÜLETE július 3-án tartotta a hitközség székházában közgyűlését. Stern Samu elnök kegyeletes szavakkal emlékezett meg a hitközség halottairól, majd külön mély hálával emlékezett meg Kohner Adolf báróról. A közgyűlés Kohner Adolf bárónak a felekezet javára szerzett el nem múló érdemeit jegyzőkönyvbe iktatta. Az előjáróválasztás szavazásmódja ügyében hosszabb, élénk vita folyt, melynek során Gál Jenő dr., Erdélyi Dezső dr., Friedmann Ignác dr., Kaszab Elemér, Székely Ferenc, Pető Ernő dr., Kleiner Atur dr. képviselő-testületi tagok és Vértess Emil előjáró szólaltak fel. Ezután megkezdődött a szavazás. Két lista állott egymással szemben. A Sándor Pál és Stern Samu vezetése alatt álló hitközségi párt listája és az ellenzéki alkotmánypárt listája. A szavazás lefolytatása után Stern Samu elnök ismét megnyitotta a közgyűlést és jelentette, hogy összesen 266 szavazat adatott le. A szavazás eredménye szerint Barna Károly dr. ügyvédet, a Dunagőzhajózási Társaság jogtanácsosát 162, Blum Ödön dr. ny. miniszteri tanácsost 163, Kálmán Henrik m. kir. kincstári főtanácsost, az Angol-Magyar Bank vezérigazgatóját 175, Ledermann Mór nagykereskedőt, a fővárosi törvényhatósági bizottság örökös tagját 175, Magyar Bertalan nagykereskedőt, az OMKE társelnökét 172 és Rosenák Miksa dr. m. kir. egészségügyi főtanácsos, kórházi igazgató-főorvost 191 szavazattal választották meg. Az ellenzéki listán szereplő Buday-Goldberger Leó dr. 104, Kaszab Elemér 98, Vida Jenő 95, Friedmann Ignác dr. 79, Gál Jenő dr. 78 és Steiner Gyula dr. 68 szavazatot kapott. Stern Samu elnök meleg szeretettel üdvözölte a hitközség új előjáróit, kiknek nevében Rosenák Miksa dr. mondott köszönetet a megválasztásért. A közgyűlés ezután Eppler Sándor főtitkár előterjesztése alapján letárgyalta az 1931-ik

Ritka alkalom!

Löwy József

BUDÁN, II., Fő-utca 88
(saját ház) Telefon: 515-81

A házat eladom esetleg az üzlettel együtt is. A raktáron levő kész sírköveket a költözökös költségessége folytán egyenként is minden elfogadható árért eladom.

RÓTH TESTVÉREK

ÓRA- ÉS ÉKSZERÁRU-KERESKEDŐK

Budapest, VII, Dob-utca 16. V.é. I. 28

Aranyat, ezüstöt és brilliánt (Gozsdu-udvar)
a legmagasabb napi áron veszünk! TELEFON:
Legolcsóbb bevásárlási forrás! J. 414-17

KÁLMAN ISTVÁN
kőfaragómester
Budapest, VII.,
Károly-körút 9. II. udvar

SIRKŐ

Vörösmárvány talapzattal P 50-től fölfelé
Ruskievi fehér és rózsaszín P 100-tól „
Sirkeret P 30-tól „
* Szombaton zárva. *

LOHR MÁRIA „Kronfusz” vegytisztító és kélmefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85. szám
Telefon: József 302-37

évi zárszámadást és évi jelentést. Vázsonyi János dr. országgyűlési képviselő a közgyűlés elismerését fejezte ki az elnök és a hitközség munkája iránt és nagyemlékű atyja, Vázsonyi Vilmos szellemét idézve, kérte békés együttműködésre a hitközség valamennyi tényezőjét, majd Várkonyi Kálmán dr., Osztern Lipót dr., Zala Zsigmond dr. és Kleiner Artur dr. szólottak hozzá a zárszámadáshoz és az évi jelentéshez, amelyet a közgyűlés egyhangúlag elfogadott. Kovács Hermann körzeti elnök indítványára ezután egyhangúlag megválasztották a hitközség új választmányi tagjaivá Hoffmann Mihály királyi tanácsost, Kerekes Ödön dr. m. kir. egészségügyi főtanácsost és Krausz D. Jakab körzeti elnökhelyettest.

A SZOMBATI ÍRÁS ALÓL VALÓ FELMENTÉS AZ EURÓPAI ORSZÁGOKBAN. Egy Berlinben megtartott ankéton, amely a szombattartók (somré sabbat) világszövetsége hívott egybe, megállapították, miként intézkedik a törvény egyes országokban a szombattartó növendékekkel szemben. Angliában az elemi iskolákban is felmentik az írás alól szombaton a zsidó gyermekeket. A legtöbb iskola zárva is van szombaton. A középiskolákban az istentisztelet tartamára, szombaton fölmentik a zsidó tanulókat az iskolalátogatástól is. Hollandiában minden iskolában kérhetnek fölmentést és ahol sok zsidó gyermek van, szintén szünetel a tanítás szombaton. Németországban a szombati iskolalátogatás alól kérhetnek fölmentést. Ausztriában és Csehországban is tekintettel vannak a zsidó fiúk vallásos gyakorlatára. Magyarországon csak az írás alól kérhetnek fölmentést. Az iskolalátogatás alól nem. Lengyelországban csak egyes kivételes esetekben adnak fölmentést az írás alól. Jugoszláviában teljes szabadságot biztosít a törvény. Törökországban semmiféle felmentés nincs. Svájcban a különböző kantonok különböző állást foglalnak el. Franciaországban és Olaszországban csak egyes esetekben adnak fölmentést. Dániában a minisztérium a rabbi javaslatát kéri be egyes kérvényekre vonatkozólag. Norvégiában nincsenek határozott utasítások. Svédországban még nem fordult elő felmentés.

AZ EGRI HITKÖZSÉG nagy ünnepséggel iktatta be hivatalába új főrabbiát, dr. Róth Emilt, aki egyéves működése alatt is már nagy népszerűsége tett szert. Nagyecseri Kánitz Dezső, a hitközség nagyérdemű elnöke méltó üdvözlőbeszéddel fogadta az új főrabbit, majd a dalárda

éneke után dr. Kálmán Ödön kőbányai főrabbi mesteri beszéddel iktatta be az új lelkipásztort, dr. Róth Emil főrabbi mélytartalmú székfoglaló beszéde következett, melyet a közönséggel áhítattal hallgatott végig. A templomban, valamint az ünnepély után különböző hatóságok és intézmények küldöttségei jelentek meg a főrabbi tiszteletére. A banketten nagyecseri Kánitz Dezső elnök, dr. Hevessy Zoltán ügyvéd, előljáró, Korányi József tanító, özv. Rotschild Árminné, dr. Heller József, Schönberger Sándor, Fehér Henrik, Biederman Adolf, Kardos László köszöntötték az új főrabbit, dr. Hajdu Miklós a pesti hitközség és a Mult és Jövő szerkesztőségének üdvözlétét tolmácsolta meleg beszédben.

AZ IMIT KÖZGYŰLÉSÉN Wertheimer Adolf elnök megemlékezett a társulat legutóbbi eseményeiről és méltatta a zsidó irodalomnak és a zsidó kultúra művelésének nagy jelentőségét, amiről lapunk más helyén emlékezünk meg. De itt is le kell szögezni Wertheimer elnök megállapításának nagy fontosságát. A zsidó kulturális szükségleteket nem lehet másodrangúvá degradálni. A zsidó tradíció még a templomépítés fölé is helyezte a tanítást. Nagy örömmel vették tudomásul Wertheimer elnök bejelentését, hogy Perlmutter Izsák nagyértékű hagyatékkal gyarapította a múzeum anyagát és egyszersmind a múzeum fenntartását

Templomi himzéseket

készít művészi kivitelben, régi himzéseknek átdolgozását elvállalja olcsó árak mellett

HERZ EMMA
ARANYHIMZŐ MŰTERME

Budapest, IV.,
Kossuth Lajos-utca 3.
Telefon: Aut. 856-32

HIS MASTER'S VOICE 128.-

COLUMBIA GRAMOFON 88.-

VIKO .. GRAMOFON, 10 lemez vihető bennük 80.-

VIKOLETT GRAMOFON, 10 lemez vihető bennük P

ha régi rádióját vagy gramofonját beszolgáltatja. Néhány napig tartó csereakció. Az ország legnagyobb gramofon- és lemeztermét mindenkinek ismernie kell!

Sternberg

királyi udvari hangszergyár

ZONGORA RÁDIO

VII, RAKÓCZI-UT 60

Arjegyzék ingyen!

is biztosította. Dr. *Hevesi* Ferenc titkári jelentése után *Szemere* Samu a felolvasóbizottság, dr. *Marczali* Henrik az oklevélbizottság jelentését olvasta föl. Ezután megválasztották a tisztkart. Elnök: Wertheimer Adolf. Társelnökök: dr. Blau Lajos, dr. Fischer Gyula. Titkár: dr. Hevesi Ferenc. Pénztáros: Székely Ferenc. Ellenőr: Alapi Béla. Ügyész: dr. Dési Géza.

AZ ORSZÁGOS IZR. PATRONÁZS EGYESÜLET közgyűlésén Székely Ferenc udvari tanácsos nagyszabású elnöki megnyitójában hű képét adta az Egyesület szociális működésének. Mezei József titkári jelentésében érdekes példákkal illusztrálta az egyes ágazatok tevékenységét. Sebestyén Miksáné és Kertész Károlyné hatásos és nívós módon ismertették a hölgybizottság sokfelé elágazó szociális tevékenységének nagyszerű eredményeit. A nagy tetszéssel fogadott jelentésekhez Ruffy Pál ny. államtitkár és dr. Gyulai Aladár szóltak hozzá. Sass Irén az Egyesület munkásságát alátámasztó és növelő propaganda megszervezésére tett indítványt.

RABBIKTATÁS BATTONYÁN. Június hó 29-én iktatta be hivatalába a battonyai, eleki és mezőkovácsházai járásokra kiterjedő és 16 éve betöltetlen rabbiszékbe a hitközség papját, dr. *Durchschlag* Pinkász anyakönyvvezető rabbit. Az iktató papot, dr. *Hoffer* Ármint a Leányegylet küldöttsége a templom előcsarnokában virágcsokorral fogadta. A templom belső bejáratánál a hitközség legidősbjei, Grosz Izsák szentegyleti elnök, Schwartz Gusztáv képviselőtestületi tag, Guttman rabbi helyettes, kék-fehérbe öltöztetett Tórákkal fogadták, hol is dr. Schwartz Andor hitközségi elnök a remény zsoldárával, a 126. zsoltárral fogadta az iktatót és tanítványát és e zsoltár alapján fejezte ki a község örömét, hitét, újrakedniakarását. Hoffer professzor hatalmas beszéde után a 100. zsoltárt adták elő, majd az új pap tartotta meg székfoglalóját s nagy beszédben adta programját, melynek három pillére: hithűség, hazaszeretet és Palesztina munka. A XXII. községkerület és dr. Löw Imánuel üdvözlését dr. Frenkel rabbi tolmácsolta, a baráti kör üdvözlését dr. Schaechter rabbijelölt hozta. Az ünnepelt pap minden üdvözlésre külön-külön felelt. Este a Koronában ünnepi vacsora volt, amelyen dr. Schwartz Andor hitk. elnök, *Borostyán* gyógyszerész, kerületi előljáró, *Weisz* Sámuel, dr. *Hoffer* professzor mondtak pohárköszöntőt, majd sorra szólaltak fel *Vörös* Lajos ref., *Benkóczy* evang. lelkész, dr. *Frenkel* szegedi, dr. *Schultz* mezőtúri főrabbi, *Varga* Mihály szegedi kiküldött, majd a hitközségi elnök a példás felekezeti béke megjelent erősségeit, a máshitű papokat, végül az új pap dr. Löw Imánuel, dr. Blau Lajost, dr. Hoffer professzort és a vendégeket köszöntötte.

A MAGYAR CIONISTA SZÖVETSÉG KULTÚR (SÓMÉR) SZAKOSZTÁLYA f. hó 19-én tartotta a Goldmark-teremben ünnepi ülését. *Bisseliches* Mózes főmérnök megnyitójában meleg szeretettel beszélt a sómérekről, kik a zsidó megújulás legnehezebb problémáját, az átrétegződést, saját testükön át oldják meg. „Ők azt hiszik, — mondta *Bisseliches* főmérnök, — hogy amikor gazdasági problémáik megoldásánál ezt az utat választották, a történelmi materializmus a vezérlő eszméjük, holott a legtisztább és legnemesebb idealizmus fűti őket, amikor semmi

munkában nem válogatósak, csak hogy közelebb érjenek kitűzött céljukhoz, Erec Jisrael fölépítéséhez. *Bisseliches* Mózes főmérnököt lelkes tapssal ünnepelték. Utána *Rappaport* D. számolt be a sómérek ötévi munkájáról és fejlődéséről, melynek eredménye ma egy harmincöttagú magyar zsidó garin a Szentföldön. És a garines évből gyarapodni fog számban. Vázolta a zsidók mai helyzetét a galuth országában. — Ezután a sómérek szemléltetően mutatták be a zsidó ifjúság útját a chéderből az új zsidó szabadlevegőjű táborba, majd egy palesztinai kvucában — egy három részre tagolt, ősi és új héber melódiákból összeállított daljátékban. Különösen nagy hatást váltott ki a szavalókórus és az utolsó jelenet kombinált mozgás- és szavalókórusa. Az ünnepi ülést a Hatikva-val fejezték be.

A PESTI CHEVRA KADISA RENDKIVÜLI KOZGYŰLÉSE. *Kramer* Miksa elnök megnyitója után dr. *Endrei* S. Henrik igazgató terjesztette elő az előjáróság jelentését, amely az alapítványi tőkéknek egy nagyobb szabású új bérházba való befektetésére kér felhatalmazást a közgyűléstől. A közgyűlés a felhatalmazást egyhangúlag megadta. Dr. *Hajdu* Miklós lelkes szavakban mondott köszönetet az előjáróságnak buzgó működéséért, különösen *Kramer* Miksa elnök érdemeit méltatta a közgyűlés lelkes éljenzése közben. *Kramer* Miksa emelkedett most szólásra. Amikor megköszöni a közgyűlés elismerését, — mondotta — engedjék meg, hogy a hitközség kebelében mutatkozó egyenetlenség végzetes voltára hívja fel a figyelmeket. „Meg kell teremteni a békét, — mondotta — ősz koromnál fogva feljogosítva érzem magam a pártokat erre felszólítani. Kölesönös megértés és engedékenység alapján kell a békét létrehozni.“ Meghatottságtól remegve apellált a zsidó vezérférfiak zsidó szívére,

RABBIKTATÁS. Szép ünnep keretében iktatta be a Mezőtúri Izr. Hitközség fiatal főrabbiját, dr. *Schulcz* Fülöpöt. *Szöke* Zsigmond hitközségi elnök üdvözlése és dr. *Hoffer* Ármint rabbiszemináriumi tanár iktató beszéde után dr. *Schulcz* Fülöp főrabbi tartotta meg magasszárnyalású székfoglaló beszédét. Ígéretet tett, hogy papi hivatásában az Istenben való törhetetlen hit, az ember- és hazaszeretet fogja vezérelni. Ezután sok testület tisztelgett az új főrabbi előtt, majd este az Uri Kaszinó nagytermében 250 terítékes vacsora volt.

A ZSIDÓKÓRHÁZ ÚJ FŐORVOSAI. A pesti izr. hitközség előjárósága legutóbbi ülésében dr. Adler Sándor, dr. Kepes Pál, dr. Lax Henrik, dr. Sándor Gyula és dr. Szegő Pál rendelőorvosoknak a kórházi rendelőfőorvosi, dr. Erdős Gedeon egyetemi magántanár, prospektornak pedig a kórházi főorvosi címet adta meg.

KUFFLER **בשר ודג** **ETTEREM**
Vilmos császár-ut 39 Hajós-utca sarok Alapítva 1902-ben
Telefon: Aut. 167-57

Étlap szerint választható **menü** délben **1.80**
leves, sült, tészta és fekete

Házonkivül is!

10 napi bérletjegynél külön engedmény. Összejövetelek és lakodalmak részére **külön terem**. Menürendszer alapján is.

SIRKÖVEK

Városi üzlet: Budapest, VII., Károly-körút 3/c
Telefon: J. 349-95 Dob-utca sarok

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesterek
sirkőraktára

Budapest, X., Újtemetőnél Telefon: Kőbánya 57-71

Előrejeladti időny miatt leszállított árak!

Perzsa szőnyeg

Antikbutor

Műtárgyak alkalmi vételekből!

ANTIART R. T.

IG.: STERNBERG Z. J.

VII., DOB-UTCA 31. SZÁM

A PRO PALESZTINA BARACS KÁROLY EMLÉK-ÜNNEPE és fogadóestje a szentföldi zarándokok tiszteletére nagy ünnepélyességgel folyt le. Prof. Pfeifer Ignác, a Pro Palesztina Szövetség elnöke, meglehangú üdvözlésben kifejtette, hogy mindenki, aki a Szentföldről hazatér, apostolává válik a Palesztina-építés eszméjének, melynek valóságáról saját szemeivel győződhetett meg. Dr. Friedmann Ignác, a Keren Hajeszod elnöke, egyenként köszöntötte a Palesztinából hazatérteket, majd átadta a szót Boschán Arthur kőbányai hitközségi elnöknek, aki filozófiai mélységű előadásban méltatta Baracs Károly úttörő munkáját. A Szentföldről hazatértek nevében dr. Fodor Imre főorvos, dr. Richter Húgó egyetemi tanár és Ligeti Rózsi beszéltek. Nagy élvezettel hallgatták érdekes impresszióiknak előadását. Dr. Kiss Arnold és dr. Kálmán Ödön főrabbiak felszólalása fejezte be a lélekemelő estet.

A MIKÉFE SZEGEDEN. A Mikéfe Magyar Izraelita Kézmű és Földművelési Egyesület Szegeden tartotta III-ik vidéki közgyűlését. Az ünnepi közgyűlést a szegedi zsidótemplomban énekes istentisztelet előzte meg, melyen dr. Löw Immanuel főrabbi gyönyörű prédikációban hívta fel a híveket az egyesület támogatására. Az ezt követő ünnepi közgyűlést dr. Biedl Samu hitközségi elnök vezette be, melyben ékesszólásával üdvözölte a megjelenteket. Özv. Baracs Károlyné a Mikéfe női táborának üdvözlését tolmácsolta és felhívta a szegedi lelkes hölgyeket, hogy támogassák az egyesületet. Kertész Ödön egyesületi igazgató ismertette a nehézségeket, amelyekkel a közel évszázados egyesületnek a multban és most meg kell küzdenie. Dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos lelkes beszédében kifejtette, hogy a zsidóságnak kötelessége a Mikéfe által kitűzött nemes eszméket támogatni és nem szabad megengedni, hogy anyagi nehézségek miatt ez az egyesület el-sorvadjon. Nagel Emil végrehajtóbizottsági elnök színes képekben mutatta be a Mikéfe által fenntartott két intézményt, a tanoncotthon és a kertészképzőtelepet. Az ünnepi közgyűlés dr. Biedl Samu hitközségi elnök záróbeszédével ért véget. A fővároshól a Mikéfe részéről az eladókön kívül Reich Samu vezérigazgató, kormányfőtanácsos, az egyesület alelnöke, Gedeon Andor nagykereskedő és dr. Rajna Tibor vezetőtanár vettek részt.

SIGNUM LAUDIS.

A hivatalos lap közölte:

A magyar királyi vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésére megengedem, hogy Ungár Imre vak zongoraművésznek a varsói Chopin-hangversenyeken elért kiváló eredményéért elismerésem tudtul adassék.

Horthy s. k.

Dr. Karafiáth Jenő s. k.

AZ ELSŐ HÉBER MATÚRA A MUNKÁCSI GIMNÁZIUMBAN júniusban folyt le és valóságos eseményként ünnepelték Csehszlovákiában. A matúrán az összes tantárgyakból héber nyelven feleltek és a bizottsági tagok nagy meglepéssel nyilatkoztak az eredményről. A héber gimnázium vezetősége ünnepi iratot adott ki, amelyben Csehszlovákia számos zsidó és nemzsidó vezéregyénisége nyilatkozik a héber gimnázium jelentőségéről.

A BRITH TRUMPELDOR ZÁSZLÓAVATÁSA. A zsúfolásig megtelt Goldmark-teremben avatták fel a Magyar Cionista Szövetség Brith Trumpeldor sportszakosztályának csapatzászlóját. A rendkívül felemelő hangulatú zászlóavatáson Eisdorfer Andor, a fiú- és leánycsapatok parancsnoka üdvözölte a megjelenteket, majd dr. Kiss Arnold budai vezetőfőrabbi avatta és áldotta meg a zászlókat. Dr. Friedmann Ignác országos zászlóánya ütötte be az első szöveget a felavatott zászlóba, utána pedig Székely Salamonné (Óbuda), dr. Osztern Lipótné, Rosenberg Sándorné, dr. Bande Zoltán kispesti főrabbi, Landesmann Márk vettek be egy-egy zászlószöveget lelkesítő és buzdító szavak kíséretében. Dr. Friedmann Ignác mondott még nagyhatású beszédet, majd az ifjúság tett lelkes fogadalmat a felavatott zászlók mellett az előtte álló szent munka továbbvitelére. Az ifjúság csoportjában foglalt helyet a Mikéfe most Palesztinába induló lelkes chaluccsoportja is, melynek zászlaját szalagokkal díszítette az ittmaradók szeretete.

A MOZNAJIM (מוזנאים), a palesztinai héber írók egyesületének hetilapja, minden egyes számában rendkívül érdekes irodalmi és kritikai közleményeket ad a legjobb héber írók tollából.

Megrendelhető a Moznajim, Telaviv cím alatt.

A PESTI IZR. NŐEGYLET MUNKAKÖZVETÍTŐJE megkezdte működését az egyesület új helyiségében: VI., Desseswffy-utca 41. I. em. 7. sz. Tel.: 131-66 alatt. Ismételten kérjük a t. közönséget, hogy kereskedők, irodák, üzemek részére is forduljanak minden kedden és pénteken délelőtt 10—12 óráig a mi közvetítőnkhez, mert sok intelligens, szorgalmas nő várja általunk holdogulását.

NEIGER

J. rituális étterme
Budapest, VI., Teréz-körút 4

Lakodalmak és bankettek részére külön díszterem! Ujjonnan átalakítva
Kittűnő
4 fogásos ebédet házhoz szállítunk P 1.80-ért

SIRKÖVEK

a legolcsóbb árban kaphatók

TELEFON: JÓZSEF 414—92

BOROS ÉS KOHN sarkőraktárában

Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-ház

PATAI JÓZSEF HERZL-KÖNYVÉRŐL

A varsói „Heint“ nagy tárcát közöl a könyvről Holder József tollából. „A könyvet elejétől végig fojtott lélegzettel olvassuk végig, mint a legérdekesebb olvasmányt. Amellett a legobjektivebb föltárása ez Herzl életének.“

A hamburgi „Israelitische Familienblatt“ írja: „Grosse Herzl-Biographie. Die umfassendste, bisher erschienene Herzl-Biographie ist eben unweit von Herzls Geburtshaus, im Pro Palästine Verlag in Budapest erschienen und hat einen der Besten des ungarischen Judentums, seinen hervorragendsten Publizisten Dr. Josef Patai zum Verfasser. Es wird sich sicher für dies mit publizistischem Geschick und wissenschaftlicher Gründlichkeit geschriebene Buch bald ein Übersetzer finden, der es aus der Klauzur der ungarischen Sprache befreit, aber schon jetzt bietet es auch für den, der den Text nicht zu lesen versteht, doch eine bereichernde Lektüre. Es hat nämlich über hundert Bilder, die bisher fast vollkommen unbekannt waren . . . Der grosse, schön ausgestattete Band müsste recht bald in gleich würdiger Form auch in anderen Sprachen erscheinen.“

A telavivi „Haaretz“ című napilap írja tárcájában: Patai József nagy monográfiája igen érdekes és teljesen ismeretlen anyagot tár föl. Egyelőre csak magyarul jelent meg, de, remélhetőleg, csakhamar más nyelveken is fog szélesebb olvasókörnek hozzáférhetővé válni.“

A NOVISAD—ÚJVIDÉKI ZSIDÓ AGGOK ÉS ÁRVA-HÁZ EGYESÜLET Kohn Gyula József báni tanácsos elnöklete alatt tartotta 3. évi rendes közgyűlését, melyen jelen volt dr. Alkalay Izsák grandrabbi díszelnök is Beogradból. Fahn Mór titkár felolvasta az egyesület évi jelentését. Rendes tagja van az egyesületnek 800 (évi szaporodás 300), 10.000 dináros alapítótagok száma 31 (évi szaporodás 6), 5000 dináros pártolótagok száma 6 (évi szaporodás 1), 3000 dináros pártfogó tagok száma 19 (évi szaporodás 7). Weltmann Leopold pénztárnok előterjesztette a mérleget, mely szerint tagdíjból és adakozásból 1931. évben 388.000 dinár folyt be. Hajós Gyula ügyvezető-elnök javaslatára kimondta a közgyűlés, hogy a Zsidó Aggok és Árvaháza új épületét ez év szeptember havában nagy ünnepségek keretében fogják fölavatni és a nagy őszi ünnepek után a szegény zsidó aggok és árvák rendelkezésére bocsátani. Vidéki társelnöknek egyhangulag Elek Viktort. a becskerekai cu-

korgyár vezérigazgatóját, dr Schick Lavoslav zagrebi ügyvédet, dr Schwarz János novisadi ügyvédet választották meg. A közgyűlésen dr Alkalay Izsák grandrabbi nagy és lelkes beszédet tartott, felhívta az egész ország zsidóságát, hogy ezt a jótékony, szociális zsidó egyesületet mindenki támogassa. Felszólaltak és lelkes beszédek tartottak még Frank Julije, a novisadi hitközség elnöke, Ernst Bernát, dr Friedmann Ernő. A közgyűlés után a vidéki tagok megtekintették az új épületeket és nagy elismeréssel nyilatkoztak az országban páratlan modern zsidó intézményről.

HÁZASSÁG

Schipper Málcsi és Reisler József jegyesek Ungvár.

Goldmann Bernát étteremtulajdonos, Budapest, eljegyezte Grün Juliska úrleányt Moholról, Grün József főrabbi leányát.

Wassermann Mancikát, dr. Wassermann Simon chusti orvos leányát eljegyezte dr. Wassermann Sándor orvos Vylók.

Dr. Frank Miklós, Topolya és Löwenthal Kató, Szabadka, házasságot kötöttek.

Lebovits Rózi és Schipper Dávid Ungvár, házasságot kötöttek.

HALÁLOZÁS

Dr. Solt Armin galgóci ügyvéd hirtelen elhunyt. Halála általános részvétet keltett.

MÁTRAHÁZA - MÁTRAFÜREDEN NYARALNI AKARÓK részére kitűnő házikoszt kiszállítását vállalja ifj. Klein Sámuel orth. kóser kifőzés és falatozó. Gyöngyös, Hanisz-tér 2., Luby-ház.

„Té“ az egyetlen *harishyatarfó* csott, amely lazán és biztosan kapcsol és azért nem tépi a *harisnyát*, szimla réteggel sem nyílhaj ki, a testhez nem ér, nem piszkolódik, finom és elegáns, tartósságánál fogva a legolcsóbb, olyan, amilyent a hölgyek régen várnak.

* Minden üzletben és tűzősnél kapható! *
Magyar találmány! * Magyar gyártmány! *
Törv. védve!

FIGYELEM!

A Fränkel-féle orth. **פנזיו** penzió és étterme Siófokon

az idei szezónra két helyen nyílt meg

István-u. 4. sz., a Vilma-telepen és Batthyány-u. 21. sz., a fürdőtelepen.

Előjegyzés és érdeklődés: Fränkel orth. **פנזיו** penzió és éttermében Budapest, VII., Rombach-utca 11. Telefon J. 372—57

POLLÁK SAROLTA

kozmetikus legmodernebb szépségápoló intézete. Hajszálok kiirtása arcról, karról. Szemölcsirtás. Hámlasztások. Bérletrendszerű arcápolás. Esti kikészítés. „MIRACLE“ krém, puder, szappan hatása bámulatos. Ránctalanít, üdít, szépít, fehérit. Szétküldés utasítással. Díjtalan tanácsadás (Prospektus). VI., Andrásy-út 38, I. em. Párisi árúházzal szemben.

Sirkövek Budán, Margittánál

59-es villamos végállomás
a Farkasrónai zsidótemetővel szemben
Telefon: Aut. 572-59

Felölös szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár-ut 34

Hungária Hirlapnyomda R. T. Budapest. Felölös: Schmidek Géza.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

A napokban megjelenik

Edmond Fleg (Paris): Miért vagyok zsidó?

A modern zsidó
problémájának új-
szerű megvilágí-
tása. A felelet,
melyet minden
zsidónak meg-
kell adnia a
kérdésre

Mult és Jövő kiadása
Ára 2 pengő

SIREMLÉKEK

bel- és külföldi márványokból
legolcsóbb áron

EICHBAUM MÓR KŐFARAGÓMESTER

Telefon: Aut. 246-74
Tervrajzok díjtalanul

SIRKÖRAKTÁRA
V., Pozsony-út 1-3

A legszebb
ajándék

Patai József HERZL könyve

370 oldalas albumalakú mű, száz
illusztrációval és műmelléklettel

Ára kartonborításban P 16.—
Díszkötésben „ 20.—
Amatőrkiadás a szerző aláírásával „ 30.—

A Mult és Jövő előfizetőinek 25% kedvezmény

Pro Palesztina kiadás

A Mult és Jövő kliséit

C. Angerer & Göschl

chemigrafiai műintézete

B U D A P E S T

VII., Csengery-utca 20

szállítja

EZÜST díszműáru, evőeszközök gyári árban

SCHLEIFER ezüstárugyár
VII., Kazinczy-utca 10. Telefon: J. 435—28

Hölgyek jelszava:

Legjobban vásárolhatunk

Klein Antal

divatáruházában

Budapest, VII. ker., Király-utca 53. szám.
(Akácia ucca sarok)

A Pro Palestina Szövetség
és a Magyar Cionista
Szövetség tagjai 10%-os
árengedményt kapnak a

„FEMINA“

Andrássy út 9. szám

áruházában, hol legelőnyö-
sebben szerezhetők be
fürdőtrikók, harisnyák, férfi-
zoknik, gyermekruhák, cse-
csemőkelengyék, csipkék,
fonalak, szalagok, cérnák
és minden háziáru hölgyek
részére.

Plissé, gouvre,
előnyomda

JAKOBI G. LAJOS
URISZABÓ

Budapest, VI. ker.,
Podmaniczky-utca 6
Telefon: Aut. 153-94

KOLLER CSILLÁRGYÁR

Budapest, VIII., Dobozi-utca 15. szám

(az udvarban) Telefon:
J. 313-37. 5 mintaterem.
Felújítások, színezés,
nikkelezés, ezüstözés
és aranyozások.

Igen mérsékelt árak!

SIRKÖVEK

a legolcsóbb árban kaphatók מצבות

ADLER J. sirköraktárában

VII., Károly-körút 7. Tel.: J. 304-20. Szombaton és
ünnepnapi zárva

Egyedüli szembattartó a

»Favorit« Gőzmosóda

kelmefestő és vegytisztító (Tul.: Berkovits Lajos)

Budapest, VI., Paulay Ede-utca 51.

Telefon: 270-14

Háztól és házhoz
szállítás. Vidékre
külön postaosztály
Üzlethelyiséggel rendel-
kező egyéneknek helyben
és vidékre képviselőt adok

KATZERE.

u d v a r i s z ú c s

Budapest, VI., Ó-utca 34

(Nagymező-utca sarok)

Molykár elleni
megóvás. Letéti
jegyükre ban-
kunk p é n z -
kölcseint nyújt!

Az iskolai idényre

a vidéken lakó izraelita szü-
lők, ha gyermeküket a fővá-
rosban jól akarják elhelyezni,
úgy forduljanak

VIRÁG GYULÁHOZ,
ahol szigorúan rituális első-
rangú ellátás, gondos felügye-
let és kitűnő nevelésben része-
sülhet két-három fiúgyermek

**Az összes közép-
iskolák és a Zene-
akadémia közelében**

A legjobb referenciák!

Cím:

Virág Gyula

**B u d a p e s t
VI., Ó-utca 42. II.**

Fürst A. Marcel

lakástakarító és főregisztráló vállalat

Budapest, VII., Rottenbiller-utca 37/6
(Ódeon-ház)

Telefon: J. 465-70

Celkitűzött munka • Prima referenciák

Ami a szülőket legjobban érdekli

**Loány- és fluruha,
Loány- és fiukabát**

LITZMANN IRMA
Budapest, VI. ker.,
Király-utca 18. sz.

Hangszerok, zongorák
részletre is legelőbbben

REMÉNYINÉL

VI., Király-utca 88

DÖMPING

áron vehet elsőrendű

BUTORT

Hálósobák P 300

Ebédlok . . P 550

Rekamier . P 180

KLEIN DÁVID

Nagymező-utca 36

Tábla- és tüköruveg nagykereskedés

IFJ. WEISS GYULA

Budapest, V., Vadász-utca 29

Telefon: Aut.

101-12, 101-13

A múzeum körúti eredeti

Házbérendedmény miatt

még olcsóbban

mélyen a régi áron

alul árusít

Csángó bőröndös-cég

megmarad a régi helyén

Óvakodjék silány utánzattól,
mert készítményeit csak a
MÚZEUM KÖRÚT 5.
alatti üzletben árusítják, a cím
fontos, **FIÓKÜZLETE NINCS,**
hasonnevű céggel nem azonos